

มาตรฐานวิชาชีพ

ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย

คณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนไทย

ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ประเภทเวชกรรมไทย ประเภทเภสัชกรรมไทย ประเภทการผดุงครรภ์ไทย และ ประเภทการนวดไทย จำต้องมีสุขภาพที่สมบูรณ์ อ่านออกเขียนได้ มีความรู้ ความสามารถ ความรับผิดชอบ และทักษะทางวิชาชีพเพียงพอ มีคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ และมีเจตคติที่ดี ที่จะประกอบโรคศิลปะตามปรัชญาแห่งวิชาชีพการแพทย์แผนไทย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปรัชญาแห่งวิชาชีพการแพทย์แผนไทย¹ หมายความว่า แพทย์แผนไทยจักยึดถือสวัสดิภาพและสุขภาพของผู้ป่วยและสาธารณสุขชนเป็นอันดับแรก โดยจะประกอบโรคศิลปะ² เพื่อบำบัดโรค รักษาผู้ป่วยด้วยการแพทย์แผนไทย (เวชกรรมไทย, เภสัชกรรมไทย, การผดุงครรภ์ไทย และการนวดไทย) เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของประชาชนและผู้ป่วยอย่างถึงพร้อมด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

¹ ที่มา คู่มือครุหมอนวดไทย เล่มที่ 1 ด้านจรรยาแพทย์และกฎหมายการประกอบโรคศิลปะ, 2551. มูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนา

² คำจำกัดความที่เกี่ยวข้อง มีความหมายตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2542 มาตรา 4 มีดังนี้

- **การประกอบโรคศิลปะ** หมายความว่า การประกอบวิชาชีพที่กระทำหรือมุ่งหมายจะกระทำต่อมนุษย์เกี่ยวกับการตรวจโรค การวินิจฉัยโรค การบำบัดโรค การป้องกันโรค การส่งเสริม และการฟื้นฟูสุขภาพ การผดุงครรภ์ แต่ไม่รวมถึงการประกอบวิชาชีพทางการแพทย์และสาธารณสุขอื่นตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น ๆ
- **การแพทย์แผนไทย** หมายความว่า การประกอบโรคศิลปะตามความรู้ หรือ ตำราแบบไทยที่ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมา หรือตามการศึกษาจากสถานศึกษาที่คณะกรรมการรับรอง
- **เวชกรรมไทย** หมายความว่า การตรวจ การวินิจฉัย การบำบัดหรือการป้องกันโรค ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย
- **เภสัชกรรมไทย** หมายความว่า การกระทำในการเตรียมยา การผลิตยา การประดิษฐ์ยา การเลือกสรรยา การควบคุมและการประกันคุณภาพยา การปรุงยาและการจ่ายยาตามใบสั่งของผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย และการจัดจำหน่ายยาตามกฎหมายว่าด้วยยา ทั้งนี้ ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย
- **การผดุงครรภ์ไทย** หมายความว่า การตรวจ การบำบัด การแนะนำ และ การส่งเสริมสุขภาพหญิงมีครรภ์ การป้องกันความผิดปกติในระยะตั้งครรรภ์และระยะคลอด การทำคลอด การดูแลและส่งเสริมสุขภาพและทารกในระยะหลังคลอด ทั้งนี้ ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย
- **การนวดไทย** หมายความว่า การตรวจประเมิน การวินิจฉัย การบำบัด การป้องกันโรค การส่งเสริมและการฟื้นฟูสุขภาพ ด้วยวิธีการกด การคลึง การบีบ การจับ การตัด การดึง การประคบ การอบ หรือวิธีการอื่นตามศิลปะการนวดไทย หรือการใช้ยาตามกฎหมายว่าด้วยยา ทั้งนี้ ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย

คุณสมบัติของผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย

ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ประเภทเวชกรรมไทย, ประเภทเภสัชกรรมไทย, ประเภทการฝังเข็มไทย และประเภทการนวดไทย จำต้องมีคุณสมบัติพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

1. มีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม
2. มีคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ และมีเจตคติที่ดี รวมทั้งอุทิศตัวประกอบโรคศิลปะตามปรัชญาแห่งวิชาชีพการแพทย์แผนไทย และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
3. มีความรู้ ความสามารถ ความรับผิดชอบ และทักษะทางวิชาชีพการแพทย์แผนไทย เกี่ยวกับการตรวจโรค การป้องกันโรค การวินิจฉัยโรค การบำบัดรักษาผู้ป่วย การสร้างเสริมและฟื้นฟูสุขภาพ ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย
4. มีความรู้ ความเข้าใจ และความรับผิดชอบต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย และกฎหมายทั่วไปในฐานะพลเมืองดี
5. มีความรู้ความเข้าใจ สภาพสังคม เศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรม นโยบายสาธารณสุข แผนพัฒนาระบบสุขภาพแห่งชาติ แผนพัฒนาการแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาไทย แผนพัฒนากำลังคนด้านสุขภาพ การบริหาร สังคมศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ
6. มีความรู้ มีนิสัยใฝ่รู้ มีความสามารถในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเข้าใจการศึกษาวิจัยขั้นต้นเพื่อพัฒนาวิชาชีพการแพทย์แผนไทย
7. มีความสามารถและทัศนคติที่ดีในการประสานร่วมมือ ติดต่อสื่อสารและสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีกับผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ประชาชน ผู้ร่วมงาน และบุคลากรสาธารณสุขด้านอื่น ๆ
8. มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาชีพการแพทย์แผนไทย เผยแพร่ความรู้ให้แก่ผู้ป่วย นักเรียน นิสิตนักศึกษา และประชาชน รวมทั้งสามารถนำเสนอข้อมูลต่อชุมชนได้

คำอธิบายความหมายของคุณสมบัติ

1. สุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม

- 1.1 มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 มาตรา 3 ดังนี้
 - สุขภาพหมายความว่า ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล
 - ปัญญา หมายความว่า ความรู้ทั่ว รู้เท่าทัน และความเข้าใจอย่างแยกได้ในเหตุผลของ ความดี ความชั่ว ความมีประโยชน์ และความโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตอันดีงามและเอื้อเพื่อผู้อื่น

1.2 มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2542 มาตรา 32 พระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2550 และ ประกาศคณะกรรมการวิชาชีพสาขา การแพทย์แผนไทย เรื่อง โรคซึ่งต้องห้ามมิให้ขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขา การแพทย์แผนไทย (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๒ ตอนพิเศษ ๔๕ ง หน้า๕๑ วันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๔๘) ดังนี้

- 1) อายุไม่ต่ำกว่า ยี่สิบปีบริบูรณ์
- 2) เป็นผู้มีความรู้ในวิชาชีพ ตามมาตรา 33
- 3) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสียหาย ซึ่งคณะกรรมการวิชาชีพเห็นว่าจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ
- 4) ไม่เคยต้องโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุด ในคดีที่คณะกรรมการวิชาชีพเห็นว่า อาจจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ
- 5) ไม่เป็นผู้ติดยาเสพติดให้โทษ
- 6) ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
- 7) โรคเรื้อนในระยะติดต่อหรือในระยะที่ปรากฏอาการเป็นที่รังเกียจแก่สังคม
- 8) วัณโรคในระยะอันตราย
- 9) โรคเท้าช้างในระยะที่ปรากฏอาการเป็นที่น่ารังเกียจแก่สังคม
- 10) โรคพิษสุราเรื้อรัง
- 11) โรคอื่นซึ่งคณะกรรมการวิชาชีพพิจารณาเห็นว่า เป็นอุปสรรคต่อการประกอบวิชาชีพ แพทย์แผนไทย

2. มีคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ และมีเจตคติที่ดี รวมทั้งอุทิศตัว ประกอบโรคศิลปะตามปรัชญาแห่งวิชาชีพการแพทย์แผนไทย และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องเข้าใจหลักธรรมทางศาสนา และสามารถนำหลักธรรมนั้นมากำกับความรู้ในการประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย เพื่อทำในสิ่งที่ดีงามและถูกต้อง ดังนี้

2.1 คุณธรรม หรือ ศิลธรรม หมายถึง คุณงามความดี ที่วิญญูชนพึงสำนึกในจิตใจของตน ใน ด้าน ความจริง ความดี และความงาม และใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งมักเป็น ธรรม หรือบทบัญญัติ ทางศาสนาที่ศาสนาทุกศาสนากำหนดไว้

ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย จำต้องมีคุณธรรม 12 ประการ (รายละเอียดใน ภาคผนวก 1) ดังนี้ คือ

1. ฉันทะ
2. เมตตา กรุณา
3. ชื่อสัตย์ สุจริต
4. วินัย
5. สติสัมปชัญญะ
6. ปัญญา
7. อิศระ จากความโลภ-โกรธ-หลง
8. ความไม่ประมาท
9. ความอดกลั้นและถ่อมตัว
10. ความนับถือตนเอง
11. ความละเอียดรอบาป ความเกรงกลัวต่อบาป
12. ความสามัคคีและเสียสละ

2.2. จรรยาแพทย์

จรรยาแพทย์ เป็นข้อวัตรปฏิบัติดั้งเดิมของหมอทั้งหลายในราชอาณาจักรสยาม ที่ประพฤติตามหน้าที่ ซึ่งเท่ากับทำการถือศีลตลอดเวลา เป็นวิถีแห่งการแพทย์แนวพุทธที่เน้นการแพทย์เชิงมนุษยธรรม และอุทิศตนเพื่อเกื้อกูลผู้คนให้พ้นโรคร้าย เป็นการดำเนินชีวิตตามคำครุผู้สั่งสอนตลอดชีวิต ถ้าผิดคำสาบานที่ให้ไว้กับครุจะมีชีวิตตกต่ำ ทุกข์ยาก

จรรยาแพทย์ จำนวน ๑๑๑ บท นี้เป็นฉบับต้นตระกูล เชิญมาจาก **คัมภีร์ฉันทศาสตร์**³ ซึ่งลิขิตไว้เป็นกาพย์ยานี ๑๑ โดย พระยาวิชาวชิบดี (กล่อม) สมัยรัชกาลที่ ๒ (รายละเอียดในภาคผนวก 2)

2.3 แพทยาลังการ

แพทยาลังการ กล่าวด้วยคุณธรรมอันเป็นเครื่องประดับของหมอ เป็นการสรุปจรรยาแพทย์อย่างลึกซึ้งว่า เป็นอารมณ์ระดับใจที่มีค่ายิ่งของแพทย์ผู้อุทิศตัวประกอบโรคศิลปะตามปรัชญาแห่งวิชาชีพการแพทย์แผนไทย (รายละเอียดในภาคผนวก 3)

2.4 จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพของผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย

แพทย์แผนไทยทุกคนต้องปฏิบัติ ตาม “ระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยการรักษาจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพของผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2545 ตามพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2542 ถ้าไม่ทำหน้าที่ตามกฎหมายหรือทำผิด ต้องถูกลงโทษตามที่กฎหมายกำหนด (รายละเอียดในภาคผนวก 4)

³ คัมภีร์ฉันทศาสตร์ ว่าด้วยจรรยาแพทย์ เรียบเรียง เป็น กาพย์ยานี ๑๑ โดย พระยาวิชาวชิบดี(กล่อม) เจ้าเมืองจันทบุรี ในสมัยรัชกาลที่ 2,

2.5 มีเจตคติที่ดีต่อการแพทย์แผนไทย และการให้บริการการแพทย์แผนไทย

- 1) มีความตั้งใจและสามารถปฏิบัติงานให้บริการสาธารณสุขในชุมชน ทั้งในเมืองและชนบท
- 2) มีความสามารถและความตั้งใจที่จะประสานร่วมมือกับผู้ประกอบวิชาชีพสุขภาพทุกสาขา
- 3) มีความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมของหมอเมือง หมอพื้นบ้าน ระบบบริการการแพทย์แผนไทย การแพทย์แผนไทยประยุกต์ สภากลิ่งคมไทย และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพท้องถิ่นได้

2.6 จริยธรรม

เป็นแนวทางแห่งความประพฤติ หรือ ศีลธรรมเฉพาะกลุ่มวิชาชีพต่างๆ ที่สมัครใจให้สัจจะว่าจะปฏิบัติตามกติกาหรือข้อตกลงตลอดชีวิต โดยให้ **คำปฏิญาณ หรือคำสัตย์ปฏิญาณ หรือคำสาบาน** ทั้งนี้แต่ละกลุ่มจะร่วมกันจัดทำกติกาขึ้นโดยมีจิตสำนึกที่จะใช้สิทธิอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายมอบให้ปฏิบัติตลอดชีวิตตลอดเวลาที่ประกอบวิชาชีพเพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่นและสาธารณสุข ทั้งนี้กลุ่มวิชาชีพนั้นๆ ต้องได้รับการฝึกอบรมจากของจริง จนมีความรู้ดีควบคู่กับการปฏิบัติดี และมีความรู้คู่คุณธรรม

จริยธรรม มีองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ (1) คำปฏิญาณ (2) จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพตามกฎหมายกำหนด (3) คุณธรรม จรรยาแพทย์ หรือธรรมอื่นๆ ที่พึงปฏิบัติตามหลักศาสนาของตน

คำปฏิญาณของแพทย์แผนไทย:

แพทย์แผนไทยทั้งครูและศิษย์ทุกคนจะต้องไหว้ครูเป็นประจำทุกปี เพื่อแสดงความเคารพและกตัญญูต่อครูทุกสาขาทั้งที่ล่วงลับไปแล้วและมีชีวิตอยู่ ส่วนใหญ่ศิษย์จะทำการกล่าวคำปฏิญาณหรือคำสาบาน เพื่อแสดงความตั้งใจในการประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยแบบหมอไทยดั้งเดิม พร้อมๆ กับการขอพร (รายละเอียดในภาคผนวก 5)

2.7 จริยธรรมแห่งวิชาชีพการนวดไทย

ในช่วงปี พ.ศ. 2528 ซึ่งเป็นยุคแรกแห่งการฟื้นฟูการนวดไทย มีเครือข่ายหมอนวดไทยยุคบุกเบิกได้พร้อมใจกันจัดทำ “ข้อตกลงว่าด้วย จริยธรรมแห่งวิชาชีพการนวดไทย พ.ศ.2530” ขึ้น และร่วมกันจัดพิธีไหว้ครูประจำปี โดยกล่าวคำสาบานตามข้อตกลง เพื่อคารวะครู ส่งเสริมการปฏิบัติตามจรรยาแพทย์ แลกเปลี่ยนความรู้วิชาการนวดไทยอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การประกอบวิชาชีพการนวดไทยเป็นที่เชื่อถือไว้วางใจ และสร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชน ปัจจุบันได้ปรับปรุงเป็น **ข้อตกลงว่าด้วย จริยธรรมแห่งวิชาชีพการนวดไทย พ.ศ.2542⁴** (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 6) ซึ่งนับเป็น จริยธรรมแห่งวิชาชีพการแพทย์แผนไทย ประเภทการนวดไทย ฉบับแรก

⁴ ที่มา: คู่มือครูหมอนวดไทย เล่มที่ 1 ด้านจรรยาแพทย์และกฎหมายการประกอบโรคศิลปะ, 2551. มูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนา

ดังนั้น แพทย์แผนไทยทุกคนทุกประเภทต้องมี คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ และมีเจตคติที่ดี เปรียบประหนึ่งมี “แพทยาลังการ” หรืออารมณ์ที่มีค่ายิ่งของหมอผู้อุทิศตัวประกอบโรคศิลปะไปตามปรัชญาแห่งวิชาชีพการแพทย์แผนไทย และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

3. มีความรู้ ความสามารถ ความรับผิดชอบ และทักษะทางวิชาชีพการแพทย์แผนไทย เกี่ยวกับการตรวจโรค การป้องกันโรค การวินิจฉัยโรค การบำบัดรักษาผู้ป่วย การสร้างเสริมและฟื้นฟูสุขภาพ ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย

3.1 มีความรู้ ความสามารถ ความรับผิดชอบในการประกอบโรคศิลปะเพื่อสร้างเสริมสุขภาพ รักษาผู้ป่วย ป้องกันโรค และการฟื้นฟูสุขภาพผู้ป่วย ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย

3.2 มีความรู้ ความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาสุขภาพแบบองค์รวม

3.3 รู้ขีดความสามารถของตนเองในการดูแลรักษาผู้ป่วยด้วยการใช้ยา หรือใช้การนวดไทย หรือใช้วิธีการบำบัดตามมาตรฐานวิชาชีพแต่ละประเภท รู้จักปรึกษาหารือ และ/หรือส่งต่อผู้ป่วยไปยังผู้ประกอบวิชาชีพ หรือผู้ประกอบโรคศิลปะหรือแพทย์ผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

3.4 มีความรู้ ความสามารถ และทักษะทางวิชาชีพของแพทย์แผนไทย **ประเภทเวชกรรมไทย**

ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ประเภทเวชกรรมไทย ต้องมีความสามารถและทักษะในการตรวจ การวินิจฉัย การบำบัดหรือการป้องกันโรคด้วยยา ตามกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย (รายละเอียดในภาคผนวก 8)

3.5 มีความรู้ ความสามารถ และทักษะทางวิชาชีพของแพทย์แผนไทย **ประเภทเภสัชกรรมไทย**

ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ประเภทเภสัชกรรมไทย ต้องมีความสามารถและทักษะในการกระทำ การเตรียมยา การผลิตยา การประดิษฐ์ยา การเลือกสรรยา การควบคุมและการประกันคุณภาพยา การปรุงยาและการจ่ายยาตามใบสั่งของผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย และการจัดจำหน่ายยาตามกฎหมายว่าด้วยยา ทั้งนี้ ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย (รายละเอียดในภาคผนวก 9)

3.6 มีความรู้ ความสามารถ และทักษะทางวิชาชีพของผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย **ประเภทการฝังเข็มไทย**

ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ประเภทการฝังเข็มไทย ต้องมี ความสามารถ และทักษะในการตรวจ การบำบัด การแนะนำ และ การส่งเสริมสุขภาพหญิงมีครรภ์ การป้องกันความผิดปกติในระยะตั้งครรภ์และระยะคลอด การทำคลอด การดูแลและส่งเสริมสุขภาพของทารกและมารดาในระยะหลังคลอด ทั้งนี้ ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย (รายละเอียดในภาคผนวก 10)

3.7 มีความรู้ ความสามารถ และทักษะทางวิชาชีพของแพทย์แผนไทย **ประเภทการนวดไทย**

ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ประเภทการนวดไทย(หมอนวดไทย) ต้องมีความรู้ ความสามารถ และทักษะทางวิชาชีพในการ ตรวจประเมิน การวินิจฉัย การบำบัดรักษาผู้ป่วย การป้องกัน

โรค การส่งเสริมและการฟื้นฟูสุขภาพ ด้วยวิธีการกด การคลึง การบีบ การจับ การตัด การดึง การประคบ การอบ หรือวิธีการอื่นตามศิลปะการนวดไทย หรือการใช้อาปะระกอบนวดตามกฎหมายว่าด้วยยา ทั้งนี้ ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย (รายละเอียดในภาคผนวก 7)

4.มีความรู้ ความเข้าใจ และความรับผิดชอบต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย และกฎหมายทั่วไปในฐานะพลเมืองดี

4.1 มีความรู้ ความเข้าใจ กฎหมายว่าด้วยการประกอบโรคศิลปะ กฎหมายว่าด้วยยา กฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาล กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กฎหมายว่าด้วยสุขภาพ กฎหมายว่าด้วยหลักประกันสุขภาพ กฎหมายว่าด้วยกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ การกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ และกฎหมายอื่นๆ รวมทั้งกฎกระทรวง ประกาศ และระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

4.2 มีความสามารถ และความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามกฎหมาย กฎกระทรวง ระเบียบ และประกาศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย รวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายทั่วไปในฐานะพลเมืองดี

5.มีความรู้ความเข้าใจ สภาพสังคมเศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรม นโยบายสาธารณสุข แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ แผนพัฒนาการแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาไทย แผนพัฒนากำลังคนด้านสุขภาพ การบริหาร สังคมศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ

5.1 มีความรู้เกี่ยวกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายสาธารณสุข แผนพัฒนาระบบสุขภาพแห่งชาติ แผนพัฒนากำลังคนด้านสุขภาพ แผนพัฒนาภูมิปัญญาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนพัฒนาการแพทย์แผนไทย การแพทย์แผนไทยประยุกต์ และระบบบริการสาธารณสุข

5.2 มีความรู้ ความเข้าใจ สภาพสังคมเศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรม และสนใจติดตามการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ

5.3 มีความรู้เกี่ยวกับ สังคมศาสตร์ หลักการบริหารงานทั่วไป และการบริหารงานด้านสุขภาพ เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาหาความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติม ให้เหมาะสมกับหน้าที่และความรับผิดชอบในอนาคต

5.4 มีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพของผู้ป่วยและครอบครัว รวมทั้งผลกระทบของสิ่งแวดล้อมต่อสุขภาพ และสามารถปรับตัวเป็นแบบอย่างในการสร้างเสริมสุขภาพด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย

6. มีความรู้ มีนิสัยใฝ่รู้ มีความสามารถในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเข้าใจการศึกษาวิชาขั้นต้นเพื่อพัฒนาวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

6.1 มีความรู้ ความสามารถในการบันทึก ประมวล วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผล ข้อมูลในการบำบัดรักษาผู้ป่วย

6.2 มีความคิดอย่างมีเหตุผลเชิงบูรณาการ สามารถ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล หรือเหตุการณ์ด้วยตนเองได้อย่างมีวิจารณญาณ และแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

6.3 มีนิสัยใฝ่รู้ และมีความตั้งใจที่จะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ ให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิชาการแพทย์แผนไทย

6.4 สามารถเรียนรู้และเพิ่มประสบการณ์จากการปฏิบัติงาน และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

6.5 มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเบื้องต้น

7. มีความสามารถและทัศนคติที่ดีในการประสานร่วมมือ ติดต่อสื่อสารและสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีกับผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ประชาชน ผู้ร่วมงาน และบุคลากรสาธารณสุขอื่นๆ

7.1 มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการติดต่อ ประสานงาน สื่อสารและสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีกับผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ประชาชน ผู้ร่วมงาน และบุคลากรสาธารณสุขด้านอื่น ๆ

7.2 มีทัศนคติที่ดีในการทำงานแบบบูรณาการร่วมกับบุคลากรสาธารณสุขด้านอื่น ๆ

7.3 มีมนุษยสัมพันธ์ เป็นผู้นำและผู้ร่วมงานที่ดี

8. มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาชีพการแพทย์แผนไทย เผยแพร่ความรู้ให้แก่ผู้ป่วย นักเรียน นิสิตนักศึกษา และประชาชน รวมทั้งสามารถนำเสนอข้อมูลต่อชุมชนได้

8.1 สามารถให้ความรู้ และคำแนะนำแก่ผู้ป่วย ญาติ และประชาชนได้

8.2 สามารถนำเสนอความรู้ โดยการพูดคุย บรรยาย อภิปราย ในชุมชนได้

8.3 สามารถถ่ายทอดความรู้แก่ นักเรียน นักศึกษา และบุคลากรสาธารณสุขได้

สรุป ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ทั้ง 4 ประเภท คือ เวชกรรมไทย เภสัชกรรมไทย การฝังเข็มไทย และการนวดไทย นั้น ต้องเป็นแพทย์แผนไทยที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีความสามารถ ทักษะ ความรับผิดชอบ และต้องประพฤติดีตามจรรยาแพทย์ ถ้าทำผิดจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ หรือผิดจรรยาแพทย์ ก็ต้องถูกลงโทษจากสังคมตามกฎหมาย และต้องโทษทางใจว่าจะต้องไปตกนรกกระทะทองแดง ฯลฯ

ภาคผนวก 1

คุณธรรมของผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาแพทย์แผนไทย

คุณธรรม หรือ ศีลธรรม หมายถึง คุณงามความดี ที่วิญญูชนพึงสำนึกในจิตใจของตน ในด้าน ความจริง ความดี และความงาม และใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งมักเป็น ธรรม หรือ บทบัญญัติทางศาสนาที่ศาสนิกชนกำหนดไว้

ผู้ประกอบโรคศิลปะการแพทย์แผนไทย จำต้องมีคุณธรรม 12 ประการ ดังต่อไปนี้

1. **ฉันทะ** มีความพอใจรักใคร่ในสิ่งที่ตนชอบ มีความศรัทธาเชื่อมั่นว่าวิชาชีพของเราเป็นสิ่งที่ดี และสามารถช่วยสร้างทั้งความสุขให้แก่ประชาชน และความเป็นปึกแผ่นแก่นสารของชีวิตเรา
2. **เมตตาการุณา** มีความปรารถนาดีอยากให้คนมีความสุข เอื้ออาทร (Caring) สงสารเห็นใจอยากช่วยเหลือปลดปล่อยทุกข์ให้ผู้อื่น
3. **ซื่อสัตย์ สุจริต** สำนึกและทำแต่ความดี ความถูกต้อง เปิดเผยและจริงใจ วางตัวอยู่เหนือความไม่เที่ยงามทั้งหลาย ทำให้เกิดความเชื่อถือและเป็นที่ไว้วางใจ เป็นหลักการที่จะทำให้ชีวิตส่วนตัวและการทำงานดำเนินไปด้วยดี
4. **วินัย** รับผิดชอบ ตรงต่อเวลา ประหยัด อ่อนน้อมถ่อมตน
5. **สติสัมปชัญญะ** สติ คือ ความรู้ทัน (รู้ตัวอยู่เสมอว่ากำลังทำอะไร) สัมปชัญญะ คือ ความรู้เท่าถึงเหตุการณ์ เห็นเหตุแล้วคาดผลได้ เป็นตัวตัดสินใจ หรือกลั่นกรอง รู้ควร-รู้ไม่ควรทั้งด้านความคิด อารมณ์และอิริยาบถ สามารถควบคุมความรู้สึกนึกคิดตลอดจนการทำงานของตัวเองไว้ได้ นั่นคือ “รู้เท่าใช้ป้องกัน-รู้ทันใช้แก้ไข”
6. **ใช้ปัญญา** ในการคิดพัฒนาตนเองและคิดแก้ปัญหาโดยใช้ข้อมูล เหตุผล และการพินิจพิจารณาโดยถ่องแท้ รอบคอบทั้งทางกว้างและทางลึก ไม่ใช้อารมณ์ หรือลางสังหรณ์ หรือเชื่อถืออย่างที่เคยปฏิบัติตามกันมา หรือการลองผิดลองถูก
7. **อิสระ** จากความโลภ-โกรธ-หลง หรืออิสระในการใช้ชีวิตที่ดีงาม สามารถตัดสินใจ และควบคุมตนเอง ได้
8. **ความไม่ประมาท** ได้แก่ การระมัดระวังให้รอบคอบ ไม่ให้เกิดความผิดพลาดได้ รู้ให้เท่าทันสถานการณ์ที่เป็นจริง เพราะการกระทำใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ เป็นสิ่งละเอียดอ่อนและสำคัญมาก หากพลาดพลั้งถึงชีวิตแล้วไม่สามารถแก้กลับคืนได้
9. **ความอดกลั้นและถ่อมตัว** ได้แก่ การมีจิตใจหนักแน่น อดทน เมื่อมีสิ่งไม่พอใจมากระทบกระทั่งก็สามารถสงบใจรักษาความดีให้คงที่ไว้ได้ ไม่หวั่นไหว ไม่ที่ถอย สามารถเป็นผู้นำได้
10. **ความนับถือตนเอง** ต้องรู้จักตัวเอง/รักตัวเอง/ควบคุมตัวเองได้ ไม่หน้าไหว้หลังหลอก มีความกล้าหาญ เคารพผู้ป่วยและเพื่อนร่วมโลก
11. **ความละอายต่อบาป ความเกรงกลัวต่อบาป** ไม่ทำร้ายตนเอง ไม่ทำบาป ไม่คอร์รัปชัน เพราะเป็นการกระทำที่สกปรก ทำให้ใจเศร้าหมอง ส่งผลให้ตัวเองเกิดทุกข์ทรมานใจ ไม่มีจิตเบิกบาน
12. **ความสามัคคีและเสียสละ** คิดต่อประสานงานกับเพื่อนร่วมวิชาชีพ และเพื่อนในวงการสุขภาพ ร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ในการพัฒนาวิชาชีพการแพทย์แผนไทย และสุขภาพสังคมให้ดียิ่งขึ้น

ภาคผนวก 2

คัมภีร์ฉันทศาสตร์ ว่าด้วยจรรยาแพทย์⁵

เรียบเรียงโดย

พระยาวิชาเยนิตี(กลุ่ม)

เจ้าเมืองจันทบุรี ในสมัยรัชกาลที่ 2

จรรยาแพทย์ บทไหว้ครู

ข้าขอประณมหนัก
ตรีโลกอมรมา
อนึ่งข้าอัญชลี
แปดองค์เธอมีมาน
ไหว้ครูอิศวรเศ
สาปสวรรณซึ่งหว่านยา
ไหว้ครูโกมารภัก
เวชศาสตร์บรรดามี
ไหว้ครูผู้สั่งสอน
ล่วงลุนิพพานตล

พระไตรรัตนนาถา
อภิวัตนาการ
พระฤาษีผู้ทรงญาณ
โดยรอบรู้ในโรคา
ทั้งพรหมเศวร์ทุกชั้นฟ้า
ประทานทั่วโลกธาตุ
ผู้เจนจัดในคัมภีร์
ให้ทานทั่วแก่นรชน
แต่ปางก่อนเจริญผล
สำเร็จกิจประสิทธิ์พร

⁵ เชิญมาจาก: คัมภีร์ฉันทศาสตร์ ว่าด้วยจรรยาแพทย์ เรียบเรียง เป็น กาพย์ยานี ๑๑ โดย พระยาวิชาเยนิตี(กลุ่ม) เจ้าเมืองจันทบุรี ในสมัยรัชกาลที่ 2, (ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจนใน หนังสือ “แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์” เล่ม ๑ ซึ่งรวบรวมจัดพิมพ์โดย พระยาพิษณุประสาทเวช โดยได้รับพระอนุญาตจากกรมหลวงดำรงราชานุภาพ ตั้งแต่ ร.ศ.126) เป็นการอธิบายภาพสรุปรวมความรู้จากคัมภีร์ต่างๆ ซึ่งเป็น ภาคนำเข้าสู่บทเรียนของความเป็นแพทย์ โดยเริ่มต้นด้วย บทไหว้ครู ซึ่งนำทางสว่างที่หมอบต้องทำดีและไม่ทำบาป 14 ประการ, คัมภีร์ความรู้ต่างๆ อย่างย่อ ตามด้วย บทส่งท้าย ซึ่งเป็นการคาดโทษที่พึงได้รับ ถ้าหมอบทำร้ายทำลายคนไข้ และขอพรให้หมอบผู้ทำดีมีอายุยืน ปัญญาไว มีเมตตา (ว่าด้วยเรื่องที่คุณสั่งสอนศิษย์ให้เป็นหมอบที่มีความรัก เมตตา กรุณา ต่อเพื่อนมนุษย์ผู้เจ็บไข้) นับเป็นคุณค่าหลักและต้นทุนทางสังคมของหมอบทั้งหลายทุกสาขาในประเทศไทย ซึ่งดำเนินไปตามวิถีแห่งการแพทย์แนวมนุษยธรรม และต้องมีความรู้จริง ทำจริง เพื่ออุทิศเป็นวิทยาทานทั่วแก่นรชาติ ตามคำครุผู้สั่งสอน

ที่มา 1) แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ รวบรวมพิมพ์โดย พระยาพิษณุประสาทเวช(คง ถาวรเวช) (สมัยรัชกาลที่ ๕) ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๙๕

2) แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ภูมิปัญญาทางการแพทย์และมรดกทางวรรณกรรมของชาติ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๒ พิมพ์ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๑

3) คู่มือครูหมอบอนวดไทย เล่มที่ 1 ด้านจรรยาแพทย์และกฎหมายการประกอบโรคศิลปะ, 2551.

มูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนา

๑ จะกล่าวคัมภีร์ฉัน-
เสมอดวงทินกร
๒ สองสัตว์ให้สว่าง
หมอนวดและหมอยา
๓ เรียนรู้ให้ครบหมด
ฉันทศาสตร์ท่านกล่าวไว้
๔ เป็นแพทย์นี้ยากนัก
ตัดเสียซึ่งบาป ธรรม
๕ เป็นแพทย์ไม่รู้ใน
รู้แต่ยามาอำองค์
๖ บางหมอกก็กล่าวคำ
ยกตนว่าตนงาม
๗ บางหมอกก็เกียจกัน
บ้างกล่าวเป็นมารยา
๘ บ้างกล่าวอุบายให้
หวังลาภจะเกิดพลัน
๙ บ้างที่ไปเยียนไข้
กล่าวยกถึงคุณยา
๑๐ บางแพทย์ก็หลงเล่ห์
รักษาโรคด้วยกำลัง
๑๑ บางพวกก็ถือตน
ให้ยาจะเสียยา
๑๒ บางถือว่าตนเฒ่า
รู้ยาไม่รู้ที่
๑๓ แก่กายไม่แก่รู้
แม่เด็กเป็นเด็กชาญ
๑๔ เรียนรู้ให้เจนจัด
ตั้งต้นปฐมใน
๑๕ ปฐมจินดา, โขติรัต
อภัยสันดา
๑๖ อติสาร, อวสาน
สรรพคุณรสอันมี
๑๗ ฤดูแลคืนวัน
ลักษณะธาตุพิการ
๑๘ ทั้งนี้เป็นต้นแรก
กล่าวย่อแต่ชื่อไว้
๑๙ ไม่รู้คัมภีร์เวช
แพทย์เอื่อยยามคล่า
๒๐ แพทย์ใดจะหนีทุกข์
พิริยสติตน
๒๑ ศิลแปดแลศิลห้า
ทรงไว้เป็นนิจกาล
๒๒ เหนลภอกอย่าโลภนัก
ใช้น้อยว่าใช้นา
๒๓ โทโสจงอดใจ
คนไข้ยิ่งคร้ามกลัว
๒๔ โมโหอย่าหลงเล่ห์
พยาบาลแก่คนไข้

ทศาศตรบรรพที่ครูสอน
และดวงจันทร์กระจ่างตา
แจ้งกระจ่างในมรรคา
ผู้เรียนรู้คัมภีร์ไสย
จนจบบทคัมภีร์ใน
สิบสี่ข้อจงควรจำ
จะรู้จักซึ่งกองกรรม
สิบสี่ตัวจึงเที่ยงตรง
คัมภีร์ไสยท่านบรรจง
รักษาไข้ไม่เข็ดขาม
มุสาฆ่ากระหน่ำความ
ประเสริฐยิ่งในการยา
ที่พวกอันแพทย์รักษา
เขาเจ็บน้อยกว่ามาครัน
แก่คนไข้ไหนหลายพัน
ด้วยเชื่อถ้อยอาตมา
บ มีใครจะเชียวหา
อันตนรู้ให้เชื่อฟัง
ด้วยกาเมเข้าปิดบัง
กิเลสโลภะเจตนา
ว่าใช้คนอนาถา
บ ห่อนลาภจะพึงมี
เป็นหมอเก่าชานาญดี
รักษาได้ก็ขึ้นบาน
ประมาทผู้อุดมญาณ
ไม่ควรหมิ่นประมาทใจ
จบจังหวัดคัมภีร์ไสย
ฉันทศาสตร์ตั้งพรรณนา
อีกทั้งครรรภ์รักษา
สิทธิสาร, นนทปิกษี
มรณะญาณตามคัมภีร์
ธาตบรจบ, โรคนิทาน
ยังนอกนั้นหลายสถาน
เกิดกำเริบและหย่อนไป
ยกยกแยกขยายไข
ให้พึงเรียนตำหรับจำ
ห่อนเห็นเหตุซึ่งโรคทำ
จักขุมืด บ เหนหน
ไปสู่สุขนิพพานดล
ประพฤติได้จึงเป็นการ
เร่งรักษาสมათาน
ทั้งไตรรัตน์สรณา
อย่าหาญหักด้วยมารยา
อุบายกล่าวให้ฟังกลัว
สุขุมไว้อยู่ในตัว
มิควรขูให้อดใจ
ด้วยกาเมมิจฉาใน
ทั้งผู้อื่นอันกล่าวกล

๒๕ วิจิกิจจาเล่า
อย่าเคลือบแคลงอาการกล
๒๖ อุทธัจจิงอย่างอุทธัจ
ให้ตั้งตนตั้งพระยา
๒๗ อนึ่งโสดอย่าชบเซา
เห็นโรคนั้นถอยหนี
๒๘ ทิฏฐิมาโนเล่า
รู้น้อยอย่าตวนเดิน
๒๙ อย่าถือว่าตนดี
อย่าถือว่าตนใหญ่
๓๐ ผู้ใดรู้ในธรรม
เรียนเอาเป็นนิจกาล
๓๑ ครูพักแลครุเรียน
จงถือว่าครุดี
๓๒ วิตักโกนั้นบพหนึ่ง
พยาบาทวิหิงสา
๓๓ วิจาโรให้พินิจ
ดูโรคกับยาญาณ
๓๔ หิริกังละอายบาป
ประหารให้เสียมคลาย
๓๕ อโนตตปป์บพบังคับ
กลัวบาปแล้วจงจำ
๓๖ อย่าเกียดแก่คนไข้
ลาภผลอันบอบบาง
๓๗ เเท่านี้กล่าวไว้ใน
กลอนกล่าวให้วิตถาร
๓๘ อนึ่งจะกล่าวสอน
ประเทียบเปรียบในกาย
๓๙ ดวงจิตคือกระษัตริย์
ข้าศึกคือโรคา
๔๐ เปรียบแพทย์คือทหาร
ข้าศึกมาอย่าใจเบา
๔๑ ให้ดำรงกระษัตริย์ไว้
อนึ่งห้ามอย่าโกรธา
๔๒ ปิดตคือวังหน้า
อาหารอยู่ในกาย
๔๓ หนทางทั้งสามแห่ง
ห้ามอย่าให้ข้าศึกมา
๔๔ อนึ่งเล่ามีคำโงทย์
ปรีชารู้คัมภีร์
๔๕ คำเฉลยแก้ปุลฉา
ด้วยโรคเหลือกำลัง
๔๖ เมื่ออ่อนรักษาได้
ใช้นั้นอุปมา
๔๗ เปนแพทย์พึงสำคัญ
เคราะห์ร้ายขัดโชคนาม
๔๘ บางที่รู้มีหัน
ตน บ รู้ทิฏฐิใจ

จะถือเอาซึ่งครุตน
เหนแน่นแล้วเร่งวางยา
เหนณัดในโรคา
ไกรศรราชเข้าราวี
อย่างวงเหงานั้นมิดี
กระหน่ำยาอย่าละเมิน
อย่าถือเอาซึ่งโรคเกิน
ทางใดรอกอย่าครรรไล
ยังจะมียิ่งขึ้นไป
กว่าเด็กน้อยผู้เชี่ยวชาญ
ให้ควรยาอย่าโหวหาร
เร่งนบมอบให้ชอบที่
อักษรเขียนไว้ตามมี
เพราะได้เรียนจึงรู้มา
ให้ตัดซึ่งวิตักกา
กามราคในสันดาน
จะทำผิดถาชอบกาล
ให้ต้องกันจะพลันหาย
อันยุ่งหยาบสิ้นทั้งหลาย
คือตัดเสียซึ่งกองกรรม
บาปที่ลับอย่าพึงทำ
ทั้งที่แจ้งจงเว้นวาง
คนเข็ญใจขาดในทาง
อย่าเกียดคนพยาบาล
ฉันทศาสตร์ไซ้เป็นระธาน
ใครรู้แท้นับว่าชาย ฯ
กายนครมีมากมาย
ทุกหญิงชายในโลกา
ผ่านสมบัติอันโอฬาร
เกิดเช่นฆ่าในกายเรา
อันข่านาญรู้ล้าเนา
ห้อมล้อมรอบทุกทิศา
คือดวงใจให้เร่งยา
ข้าศึกมาจะอันตราย
เร่งรักษาเขม้นหมาย
คือสะเบียงเลี้ยงโยธา
เร่งจัดแจงอยู่รักษา
ปิดทางได้จะเสียที ฯ
กล่าวยกโทษแพทย์อันมี
เหตุฉันใดแก้มิฟัง
รู้รักษาก็จริงจึง
จึงมิฟังในการยา
แก่แล้วไซ้รยาหนักหนา
เหมือนเพลิงป่าไหม้ลูกกลม
โอกาสนั้นมีอยู่สาม
บางที่รู้เกินรู้ไป
ด้วยโรคนั้นไซ้วิสัย
ถือว่ารู้ขึ้นกระทำ

๔๙ จบเรื่องทีตนรู้
ไม่สิ้นสงสัยทำ
๕๐ บางทีก็มีชัย
ท่านกล่าวอภิปราย
๕๑ ผู้ใดใครทำชอบ
กุศลผลจะมี
๕๒ เรียนรู้ให้แจ้งกระจัด
เร่ยกกระหน่ำไป
๕๓ จะหนีหนีแต่ไกล
จึงหนีแพथย์นั้นหนา
๕๔ อำไว้วจนแก่กล้า
ต่อโรคเขาระวาง
๕๕ หินชาติแพथย์เหล่านี้
ทำกรรมนำใส่ตัว
๕๖ เรียนรู้คัมภีร์ไสย
ควรกล่าวจึงขยาย
๕๗ ไม่รักจะทำยับ
เสียแรงเป็นครูสอน
๕๘ รู้แล้วเที่ยวโจทย์ทาย
ความรู้ันจะสูญ
๕๙ ผู้ใดจะเรียนรู้
เที่ยงแท้ว่าพิสดาร
๖๐ แต่สักเป็นแพथย์ได้
ครุนั้นไม่ควรเรียน
๖๑ เราแจ้งคัมภีร์ฉิน-
ก่อนกล่าวไว้เป็นทาง
๖๒ อย่าหมิ่นว่ารู้ง่าย
รีบด่วนประมาทใจ
๖๓ ลอกได้แต่ตำรา
อวดรู้ว่่าชำนาญ
๖๔ โรคคือครุกรรม
กล่าวเล่าให้ขบคาย
๖๕ บ้างจำแต่เพศใช้
กองเลือดว่าเสมหา
๖๖ คัมภีร์กล่าวไว้หมด
ทายโรคแต่โดยเดา
๖๗ รู้น้อยอย่าบังอาจ
แรงโรคว่าแรงยา
๖๘ หนึ่งท่านได้กล่าวถาม
เกอใจว่าตนจำ
๖๙ ไข้โรคสิ่งเดียวตาย
ต่างเนื้อก็ต่างยา
๗๐ บางทีก็ยาชอบ
หายหลายแล้วทบทวน
๗๑ อวดยาครั้นให้ยา
กลับกล่าวว่่าแรงผี
๗๒ เหนลางจะใคร่ได้
รู้่น้อยบังอาจทำ

โรคนั้นสู้ว่าแรงกรรม
สุดมือม้วยนาเสียดาย
แต่อย่าให้โรคนั้นหาย
ว่าชอบโรคนั้นเป็นดี
ตามระบอบพระยา
เอนกนับเบื่องหน้าไป
เหนโรคชด้อยาสงสัย
อย่าถือใจว่าลองยา
ต่อจวนใกล้จะมรณา
ว่ามีรู้ในท่าทาง
แพथย์อื่นมาก็ขัดขวาง
ตรีโทษแล้วจึงออกตัว
เวรามีมิได้กลัว
จะตกไปในอบาย
สุขุมไว้อย่าแพรงพราย
อย่ายื่นแก้วแก้วานร
พาดำหรับเที่ยวขจร
ทั้งบุญคุณก็เสื่อมสูญ
แก่งกิปรายความเค้ามูล
เพราะสามหาวเป็นใจพาล
พิเคราะห์ดูผู้อาจารย์
ทั้งพุทธไสยจึงควรเรียน
คัมภีร์ไสยไม่จำเนียร
จะนำตนให้หลงทาง
ทศาสตร์อันบุราณปาง
นิพพานสูศิवालัย
ตำหรับรายอยู่ถ่มไป
ตั้งนั้นแท้มิเป็นการ
เที่ยวรักษาโดยโหวาร
จะแก้ไขให้พลันหาย
บรรจบจำอย่าพึ่งทาย
ด้วยโลภหลงให้ลาภา
สิ่งเดียวได้สังเกตมา
กองวาตว่่ากำเดา
ใยมิจดมิจำเอา
ให้เชื่อถือในอาตมา
หมิ่นประมาทในโรคา
มิควรถือว่่าแรงกรรม
อย่ากล่าวความบังอาจอำ-
เพศใช้นี้อันเคยยา
จะพลันหายในโรคา
จะชอบโรคอันแปรปรวน
ต่างเคราะห์ครอบจึงหันหวน
จะโทษยากก็ผิดที่
เห็นโรคาไม่ถอยหนี
ที่แท้ทำไม่รู้ทำ
นิยมใจไม่เกรงกรรม
โรคระยาเพราะแรงยา

๗๓ โรคนั้นคือโทโส
แพทย์เร่งกระหน่ำยา

๗๔ รู้แล้วอย่าอวดรู้
ควรรยาหรือยาเกิน

๗๕ ถนอมทำแต่พอควร
ผีโรคนั้นกลับกลาย

๗๖ บ้างได้แต่ยาผาย
เหนโทษเข้าเป็นตรี

๗๗ บ้างรู้แต่ยากวาด
โรคน้อยให้หนักไป

จะภิญโญเรืองวัฒนา
ก็ยิ่งยับระยาเย็น

พินิจดูอย่าหมิ่นเหมิน

กว่าโรคนั้นจะกลับกลาย

อย่าโดยด่วนเอาพลันหาย

จะเสียทำด้วยผิดที่

บรรจถายจนถึงดี

จึงออกตัวด้วยตกใจ

เที่ยวอวดอาจไม่เกรงภัย

ดังก่อกรรมให้ติดกาย

คัมภีร์ต่างๆ ที่แพทย์แผนไทยต้องเรียนและปฏิบัติ

- ลักษณะทับ* ๘ ประการ
- คัมภีร์ตักกะศิลา
ลักษณะไขเหนื่อ ไขพิษ ไขกาฬ
- สมุฏฐานแห่งไข
กล่าวกำเนิดทั้งที่เกิดที่อยู่ ทั้งฤดูเดือนวัน อายุปีนเวลา
ทั้งอาหารแสลง โรคร้ายแรงต่าง ๆ
- ลักษณะน้ำมันดีและชั่ว น้ำมันเป็นโทษ น้ำมันพิการ
- ลักษณะไข
- ขีพจรประจำกาย
- ลักษณะรัตนธาตุทั้ง ๕
- ตำราปวง
- อติสาร
- มรณญาณสูตร
- ลักษณะขางต่าง ๆ
- ลักษณะธาตุทั้งสี่

* ทับ – อาการของโรคชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นแทรกซ้อนโรคอื่นที่เป็นอยู่ก่อน

บทส่งท้าย

๗๘ หมอเอ๋ยจงฟังสาร
เป็นแพทย์ไม่ศึกษา
๗๙ ไม่รู้กำเนิดไข้
รักษาด้วยอารมณ์
๘๐ หมอนั้นท่านเปรียบปาน
ต้นถั่วทิวถั่วใจ
๘๑ วางยาแต่คราวเดียว
ดังโตนราดำ
๘๒ ยาผิดเป็นสองครั้ง
ถ้าวางยานั้นผิดไป
๘๓ ดังต้องอสนีสา
กายยับด้วยพิษยา
๘๔ หมอนั้นครั้งสิ้นชนม์
นรกอันยิ่งไฟ
๘๕ หมุนายนิรยบาล
เครื่องโทษบรรดามี

๘๖ เป็นแพทย์จงเพียรเรียน
ที่อยู่ฤดูวัน
๘๗ สำแลงแสดงไข้
ผู้ไข้ให้รู้ยา
๘๘ กาดำประจำโรค
เงือดเงือธนูไป
๘๙ ยายังธนูปาน
โรคดังมฤควิญญ์
๙๐ โรคมีตามพงศา
โทษก่อกำหนดเกรง
๙๑ แพทย์ใดชำนาญรู้
ยาไข้ด้วยใจทำ
๙๒ ทั้งลากก็ยั้งลาก
ทำบุญก็ได้บุญ
๙๓ จักเป็นที่เสนาหา
ไกลใกล้ก็ไม่นาน
๙๔ จะเป็นที่สรรเสริญ
ครั้งถึงซึ่งม้วยมรณ
๙๕ เสวยทิพย์ในสิ่งสุข
คัมภีร์ท่านรำพรรณ

๙๖ เสริจสิ้นข้าขอพร
สุรารักษอันรักษา
๙๗ สาครสิ่งขรรุก-
ภูมิพื้นพนาสันต์
๙๘ เชิญช่วยเข้าดับเข็ญ
ศัตรูและภัยพาล
๙๙ ใครเหนให้จงพิศ-
รักยิ่งเสมือนใน

บุราณท่านได้กล่าวมา
ฉันทศาสตร์ให้เรื่องมรณ
แต่ยาได้ก็ชื่นชม
ประโยชน์ลากอันพึงใจ
ดังตาบอดกำเนิดใน
ไม่เห็นโทษในกองกรรม
ไม่ต้องโรคร้ายระยา
ตลอดยอดอุระใน
ดังยกทุ่มเข้ากองไฟ
คำรบถ้วนเป็นสามครา
มาฟาดกายให้มรณา
กำเริบโรคทวีไป
จะไปทนกำเนิดใน
ทั้งหมอน้ำทองแดงมี
ประชุมเชิญด้วยยินดี
จะยกให้เป็นรางวัล

ให้รอบรู้จครบครัน
อายุปีนและเวลา
โรคอันใดจะเป็นมา
รักษาตามกำเนิดใน
โรคดังกาอันตาไว
ก็หลีกหลบด้วยเร็วพลัน
สิ่งหาราชก็เพียงกัน
จะลี้ลับหลบไปเอง
เป็นเวลาบุราณเพลง
จะยายากด้วยแรงกรรม
กำเนิดโรคและยา
เที่ยงแน่แท้ในทางบุญ
และทั้งคุณก็ยิ่งคุณ
ประเสริฐเลิศวิชาชาญ
ถ้วนทุกหน้าย่อมกราบกราน
จะไปสู่ไปงองอน
เจริญใจทั้งให้พร
จะได้ไปเมืองสวรรค์
แสนสนุกทุกวี่วัน
ประกาศไว้แต่หลังมา ฯ

ทุกไทเทพเทวา
สถิตทั่วทุกขอบซันต์
ขชาติดครีอลดาวัลย์
ทุกถิ่นถ้ำลำเนาธาร
ให้สุขเย็นเกษมसानต์
ให้เสื่อมสูญไปห่างไกล
วาทชิตภิรมย์ใจ
สนิทนื้อและพงศัพันธุ์

๑๐๐ ผลข้าได้แต่งไว้
องค์พระเมตไตรอัน
๑๐๑ ข้ามฝั่งยังห้องแก้ว
เมื่อยังจะเที่ยงทวน
๑๐๒ ขอให้บิดามาร-
เมียมิตรและบุตรหลาน
๑๐๓ ขอข้าอย่ามีโรค
บ้าไข้ทุกสิ่งสรรพ
๑๐๔ เป็นชายให้เรารู้
พุทธฉันทศาสตร์ศรี
๑๐๕ ขอข้ากำลังยิ่ง
ให้มีเมตตาไป
๑๐๖ เกิดไหนให้เปนแพทย์
โรคสิ้นทุกสิ่งสรรพ
๑๐๗ สรรพคุณทั้งพื้นภพ
ให้บอกด้วยภาษา
๑๐๘ อนึ่งใช้จะตามแล้ว
จิตเจตนาใน
๑๐๙ อนึ่งคนพยศถ้อย
ให้พันในพงศา
๑๑๐ เกิดไหนให้ไกลห่าง
รูปรอยและนามเสียง

๑๑๑ **อนึ่งข้าขอมิศีล**
ขอเกิดในศาสนา

ไปภายหน้าข้าขอหัน
ได้โปรดข้าในชาติควร
พระนิพพานอย่าแปรปรวน
อยู่ในชาติกันดาร
ตรึงด้วยศฤงคาร
ให้รกร่วมทุกข์กัน
ทั้งหนวกบอดพิการอัน
กะเทยง่อยและสตรี
รศธรรมพระคัมภีร์
ให้เจนจบขานาญใจ
อายุยืนปัญญาไว
แก้สัตว์ทั่วทุกสรรพพรรค
อย่ารู้มีผู้เทียมทัน
ให้รอบรู้กำเนิดนา
ทุกสิ่งจบบรรดา
จะแก้โรคอันใดๆ
มาหาข้าจงแคล้วไป
ให้สำเร็จทุกครั้งครา
ทุกข์โทษอันพาลา
เปนญาติมิตรสนิทเรียง
ประเทศต่างภาษาเสียง
อย่าได้ยลได้ยินมา

และศรัทธาทุกเพล
ตราบเท่าพระนิพพานเอย ฯ

🌀*****🌀

ภาคผนวก 3
แพทยาลังการ
กล่าวด้วยคุณธรรมอันเป็นเครื่องประดับของหมอ

คนที่เป็นหมอใ้จะมีแต่วิชาความรู้ เรื่องยา เรื่องนวด หรือรู้จักโรคเท่านั้น หมอควรต้องเป็นคนมี อธิยาศัยเรียบร้อย เป็นที่พอใจของคนทั้งหลายด้วย จึงจะเป็นหมอที่ดีได้ ถ้าเป็นแต่รู้วิชาของหมอแต่ไม่เป็นผู้ มีใจอารีโอบอ้อมต่อคนทั้งหลายแล้ว ก็ไม่มีใครนับถือ ย่อมทำความรู้ของตนเองให้เสื่อมไปด้วย ไม่มีใครหา ไปรักษา ลากผลจะมีมาแต่ไหน เพราะฉะนั้นหมोजึงต้องเป็นคนมีอธิยาศัยดี

หมอที่ดีนั้นย่อมประกอบด้วยคุณธรรมเหล่านี้ เป็นต้น คือ

- 1. มีเมตตาจิตแก่คนไข้** ด้วยคนไข้อันความทุกข์เวทนาครอบงำอยู่ในใจตามมากและน้อยแล้วก็มีจิตคิดหวังที่จะเอาหมอเป็นที่พึ่ง หมอไปถึงก็ดีใจอยากจะทำคำอธิบายของหมอ ที่จะช่วยธุระซึ่งแจงอาการโรคของตน ถ้าหมอนั้นเป็นผู้มีเมตตาปราณีให้คนไข้เป็นที่ชื่นชมยินดีแล้วความสุขไสมนัสก็จะบังเกิดมีแก่คนไข้ เป็นทางที่จะบรรเทาไข้ใจให้หมดหรือน้อยลงไปได้ และจะเชื่อถ้อยฟังคำของหมอผู้นั้นด้วย เมื่อความวิตกอันเป็นทุกข์ในใจเบาบางลง น้ำเลี้ยงหัวใจก็จะผ่องใส โรคที่มีอยู่ในกายก็จะพลันหายได้โดยไม่ช้าวัน คนไข้ที่หายนั้นก็เคารพนับถือหมอนั้นต่อไปเป็นอันสงสือกส่วนหนึ่งด้วย

ถ้าหมอเป็นคนโหดเหี้ยมไม่มีเมตตาจิตแก่คนไข้แล้ว ย่อมไม่เป็นที่ยินดีของคนไข้ความวิตกก็มีอยู่รำไป นับว่าเป็นไข้บังเกิดขึ้นอีกส่วนหนึ่ง เป็นเหตุที่จะให้โรคที่มีอยู่ในร่างกายนั้นกำเริบขึ้นได้พอที่จะหายได้เร็วก็เป็นช้าวันไป หรือบางที่ไข้จะทรุดหนักลง ทำให้ยากแก่การรักษาพยาบาล เพราะฉะนั้นเมตตาจิตจึงเป็นคุณธรรมเกื้อกูลแก่หมอและคนไข้ด้วย ควรที่หมอจะตั้งเมตตาจิตไว้ในสันดาน นี้จัดว่าเป็นเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

- 2. ไม่เห็นแก่ลาภ** ลากผลที่จะได้แก่ตนนั้น ย่อมเป็นที่ปรารถนาเป็นที่ยินดีด้วยกันก็จริงแต่บุคคลที่มีอธิยาศัยอันเรียบร้อย หวังตั้งตนให้เป็นที่นับถือแห่งคนทั้งหลายแล้ว ย่อมไม่เพ่งเล็งเอาด้วยอุบายหรือกตขีหลอกลวงเลย หมอเมื่อเขาหาไปรักษาไข้ควรตั้งใจเสียก่อนว่าจะไปรักษาให้หายเพื่อเอาชื่อเสียงรักษาโดยสุจริต เมื่อผู้นั้นหายไข้แล้ว ขวัญข้าวค่ายาอย่ายอมมีอยู่เอง ก็ไม่ควรจะเพิกเฉยละเมินเสีย ควรจะช่วยเหลือคนไข้ด้วยเมตตาจิตเป็นที่ตั้ง คุณความดีก็จะมีแก่ตน คนทั้งหลายจะเคารพนับถือ ลากผลก็คงจะได้มา

ถ้าหมอเป็นคนมีความโลภเห็นแก่ลาภ ไข้พอจะหายได้ไม่ช้าวัน แกล้งหน่วงเหนี่ยวไว้ให้หายช้าหรือไข้เป็นอย่างที่ไม่น่าตกอกตกใจ ก็บอกไปเสียอย่างหนึ่งเพื่อให้เจ้าไข้ตกใจ หรือคิดอุบายแต่จะได้ขวัญข้าว ค่ายา ค่าปาวการให้มากด้วยประการใด ๆ ด้วยเล่ห์ประการหนึ่งว่าจะทำนาค้าขายบนหลังคนไข้ เขามั่งมีเสียทีเดียว ไม่คิดแผ่เผื่อที่จะให้มีความสุขแก่เพื่อนบ้านฐานถิ่นฉะนั้นแล้วใครเล่าจะเคารพนับถือ เมื่อไม่มีใครนับถือแล้วลากผลที่เคยได้ในวิชาที่เป็นหมอจะมีมาแต่ไหน มีแต่จะเสื่อมถอยน้อยลง

ทุกวัน เพราะฉะนั้นหมอมจึงควรเป็นคนไม่เห็นแก่ลาภ ความที่ไม่เห็นแก่ลาภนั้น จัดเป็นเครื่องประดับของ หมอประการหนึ่ง

3. **ไม่เป็นคนโอ้อวด** ผู้ที่แสดงคำโอ้อวดให้เกินกว่าความรู้ของตน เป็นต้นว่ารักษาไข้อะไรหายสักรายหนึ่ง ก็เอาขึ้นตั้ง ไปที่ไหนก็อวดรำไป ความรู้จริงแก่ใจไม่รู้ถึง แต่พูดเกินกว่าความรู้ไปจะไข้ที่ตนพูดว่ารู้เข้า แต่รักษาไม่ได้ เขาจะเรียกว่าเป็นหมอขาดภูมิ ย่อมเป็นข้อหมิ่นประมาทของคนทั้งหลายต่อไป ไม่มีใคร เชื่อถือ เลยพาให้ความรู้ที่มีอยู่เสื่อมไปด้วย เพราะฉะนั้นในข้อนี้ควรต้องระวัง ถ้าพูดตามความที่ได้ เรียนรู้อาจจะทำได้จริง ก็ไม่นับเป็นคนโอ้อวด แต่ถึงดังนั้นต้องพูดได้ในเมื่อถึงคราวที่จะพูด ถ้าเอาไปพูด เสียรำไป ก็ตกอยู่ในฐานะเป็นคนโอ้อวด พาให้เสื่อมเสียความเชื่อถือได้เหมือนกัน

ที่จริงความรู้ที่มีอยู่ในตนนั้น ไม่จำเป็นต้องโอ้อวดอะไร สุดแต่ถึงคราวที่ต้องใช้ทำได้ปรากฏแก่คน ทั้งหลาย แล้วกิตติศัพท์ความเลื่องลือก็จะปรากฏขึ้นเอง ย่อมจะเป็นที่เชื่อถือยำเกรงของคนทั้งหลาย ด้วย ความไม่โอ้อวดนี้ จัดเป็นเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

4. **ไม่ปิดบังความเขลาของตนไว้** เมื่อได้ตรวจดูคนไข้ พิเคราะห์กิจการอาการตลอดแล้วจะต้องเข้าใจว่า เป็นโรคอะไร เกิดขึ้นเพราะอะไร สามารถที่จะรักษาพยาบาลให้หายได้หรือไม่ ตกลงว่าจะรับรักษาให้ หายได้ จึงรับรักษาพยาบาลตามความรู้ความสามารถของตน ถ้าไปพบปะไข้ที่ตนไม่เคยรักษา หรือ ความรู้ของตนไม่เพียงพอที่จะรักษาได้ ก็พึงแสดงให้เจ้าไข้เขารู้เสียแต่ต้นมือเพื่อเขาจะได้ไปหาหมออื่น รักษา ถ้าจะให้ดีตนรู้ว่าใครจะรักษาได้ แนะนำบอกให้เขาด้วยก็จะเป็นที่ยินดีของเจ้าไข้ ถึงหากว่าใช้นั้น ไม่หายเพราะตนรักษาที่ดี ตนก็ย่อมจะได้ความนิยมนับถือไป ว่าเป็นคนไม่ปิดบังความเขลาไว้

รักษาไข้ด้วยความที่ไม่เข้าใจ ไข้ก็จะทรุดหนักลง ที่สุดจะถึงอันตรายแก่ชีวิตก็จะเป็นได้ เมื่อเป็น เช่นนี้หมอนั้นจะได้รับความติเตียนของคนทั้งหลาย แล้วเป็นทางที่จะเสื่อมเสียจากลาภผล เพราะฉะนั้น ความที่ไม่ปิดบังความเขลาไว้ จึงจัดเป็นเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

5. **ไม่ปิดบังความดีของผู้อื่น** เมื่อได้ยินได้ฟังเขาสรรเสริญคุณวิชาของผู้อื่น ควรทำอหิยาศัยแซมขึ้น สรรเสริญตาม เมื่อผู้นั้นชอบอหิยาศัยของเราดังนี้ ย่อมมีจิตรักใคร่จะเป็นมิตรกับเราบ้าง คุณธรรมอันนี้ ย่อมเป็นทางสืบสนธิในสามัคคีธรรมซึ่งนักปราชญ์ทั้งหลาย ย่อมกล่าวสรรเสริญ ว่าเป็นกัลยาณธรรมนำมา ซึ่งความสุขแก่ตน จึงเป็นคุณธรรมที่บุคคลควรปฏิบัติและจัดเป็นเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

6. **ไม่หวงกันลาภผู้อื่น** เมื่อตนเป็นหมอไปรักษาไข้เห็นแล้วว่าลาภผลจะได้แก่ตน แต่ลำพังผู้เดียวจะทำการไม่ถนัด ที่ดีควรจะหาพวกพ้องหรือผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งมีความรู้มาช่วย การนั้นจึงสำเร็จได้ดี เช่นตนเป็นแต่ หมออย่าจะต้องหาหมอนวดมาช่วยอีกทางหนึ่งฉะนี้ แต่ครั้งจะให้เป็นอย่างนั้นก็กลัวว่าลาภที่ตนจะได้นั้น ต้องแบ่งส่วนให้ผู้อื่นไปเสีย จะได้น้อยไปหวงกันไว้ไม่ให้ผู้อื่นเข้ามามีหุ้นส่วนนี้เป็นข้อที่จะทำอันตราย ให้แก่คนไข้ หมอไม่ควรคิดเช่นนั้นเลย ถ้าเห็นทางที่จะเฉลี่ยลาภผลให้แก่ผู้ที่มีความรู้ด้วยกันด้วยประการ ใด ก็ควรที่จะแสดงความยินดีแผ่เผื่อให้ การที่รักษาพยาบาลไข้ ถ้ามีเพื่อนเป็นคู่คิดคู่ปรึกษาช่วยเกื้อกูลซึ่ง

กันและกันแล้ว เป็นข้อที่ป้องกันความพลั้งเผลอได้และอาจที่จะรักษาไข้ให้หายเร็วด้วย เพราะฉะนั้นการที่ไม่หวงกันลามกคนอื่นนั้นจึงจัดเป็นเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

7. **ไม่ลู่อ่านาจอแก้คดีทั้ง 4** คือ ฉันทะคติ ความรักใคร่พอใจ 1 โทสะคติ ความโกรธ 1 ภยาคติ ความกลัว 1 โมหาคติ ความหลง 1

ฉันทาคติ ความรักใคร่พอใจนั้น คือ ทำความรักใคร่ในบุคคลไม่เสมอกัน บางคนก็ตั้งใจรักษาพยาบาล บางคนก็เกลียดชัง ไม่รักษาด้วยความตั้งใจจะให้โรคหาย

โทสะคติ ความโกรธนั้น คือ ใช้แต่โทสะจิตเป็นเบื้องหน้า ไม่มีใจอันดีต่อคนไข้ ทำอะไรก็จะเอาแต่ใจของตน ไม่ผ่อนผันตามอภัยาศัยของคนไข้ ให้มีสติอารมณ์เบิกบานบ้างเลย

ภยาคติ ความกลัวนั้น คือ กลัวในสิ่งที่ไม่ควรกลัว เป็นต้นว่า รักษาไข้กลัวเขาจะไม่ให้ขวัญข้าวค่ายาก็ไม่ตั้งใจรักษา กลัวว่ายาดีที่ทำไว้ถ้าจะให้คนไข้กินอาจจะหายได้ แต่กลัวจะหมดเสีย

โมหาคติ ความหลงนั้น คือ หลงเชื่อตนมีความรู้ดี ไม่ต้องทำอภัยาศัยเพื่อแม่เป็นมิตรไมตรีกับผู้ใดหรือหลงเชื่อว่ายาของตนดี รักษาไข้หายได้โดยไม่ตรวจอาการไข้ก่อนที่วางยา

(อคติ 4 ประการ ที่กล่าวมานี้สำหรับหมอ ไม่เป็นสาธารณะทั่วไป) หมอผู้ใดลู่อ่านาจอแก้คดี 4 ประการนี้แล้ว คุณความดีก็จะมีในตน จึงจัดความไม่ลู่อ่านาจอแก้คดีทั้ง 4 ประการนี้ เป็นคุณธรรมอันเป็นเครื่องประดับของหมอได้ประการหนึ่ง

8. **ไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม** คือ ลามผลที่จะได้หรือไม่ได้ไม่มีกัติ ความนิทาน ความสรรเสริญกัติ มียศศักดิ์กัติ หรือปราศจากยศศักดิ์กัติ ความทุกข์ ความสุขเหล่านี้มาถึงตน ก็มีอภัยาศัยหนักแน่นมัยย์สัท เป็นปานกลาง ไม่ทำความกระวนกระวายชวนขวยยินดียินร้ายเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งเป็นเหตุจะทำลายคุณความดีของตน และทำจิตให้พิกลไปจากความเป็นปกติเพราะโลกธรรมนี้ย่อมยุยงส่งเสริมบุคคลให้ตกไปในทางที่ชั่วได้ ผู้ที่ไม่หวั่นไหวแก่โลกธรรมจึงเป็นที่สรรเสริญของผู้ที่มีปัญญา จัดว่าเป็นเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

9. **มีหิริโอตตปปะ** ละอายสะดุ้งกลัวต่อบาป อันจะเป็นเวรกรรมต่อภพชาติในภายหน้าละเว้นจากวิหิงสา พยาบาททอาฆาตจองเวรต่อบุคคลอื่น มีใจอันชุ่มชื้นไปด้วยความกรุณาเป็นเบื้องหน้า นี้จัดเป็นคุณธรรมเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

10. **ไม่เป็นคนเกียจคร้านและมั่งง่าย** ตั้งใจอุตสาหะทำการรักษาพยาบาลไข้โดยเต็มกำลัง ใช้ปัญญาพิจารณาโดยถ่วงถ่วง ถึงเวลาไปตรวจก็ไปตรวจฟังดูอาการ เพื่อได้คิดการรักษา ความรู้ที่มีอยู่แล้วก็เอาใจใส่สอบสวนให้แจ่มแจ้งเจริญขึ้น สิ่งที่ยังไม่รู้ก็หมั่นศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใส่ตนต่อไปมิได้เพิกเฉยและหมั่นประกอบยาไว้สำหรับรักษาไข้ ในตำราให้เอาอะไรก็อย่างก็อุตสาหะหาทำให้ครบกับตำราไม่สั๊กแต่ว่าในตำราให้เอา 10 อย่าง ก็เอาแต่ 5 – 6 อย่างทำความมั่งง่าย ความจริงเครื่องยานั้นถ้าไม่ประสมให้ครบตามตำรา ที่ท่านวางลงไว้แล้วก็ไม่ศักดิ์สิทธิ์ และจะลงโทษว่ายาไม่ดีไม่ได้ เพราะฉะนั้น

หมอล้างไม่ควรเป็นคนมักง่าย ตรวจไข้ก็ต้องตรวจโดยถี่ถ้วนเหมือนกัน ถ้าเป็นแต่มียาไม่ตรวจไข้ให้ต้องให้ตรงกัน นี่เป็นข้อความสำคัญ ความไม่มักง่าย จัดเป็นคุณธรรมเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

11. **มีโยนิโสมนสิการ** ตริตระองในใจโดยแยบคาย จะตรวจอาการโรคก็ตรวจด้วยพินิจพิเคราะห์เหตุผลโดยรอบคอบ เมื่อจะประกอบยารักษา ก็ทำโดยความใคร่ครวญ ใช้องค์วิจารณ์ปัญญา สอดส่องให้แน่นอน แก่ใจทุกสิ่งทุกอย่าง นี่เป็นองค์อันสำคัญสำหรับวิชาแพทย์ จัดเป็นคุณธรรมเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง
12. **ไม่เป็นคนมีสันดานอันประกอบด้วยความมัวเมา** เป็นต้นว่า เสพย์สุรา สูบกัญชา ยาฝิ่น หรือมัวเมา ละเลิงหลงไปในการเล่นเบี้ยเล่นการพนันต่าง ๆ อันเป็นทางที่จะทำตนให้ได้ความเดือดร้อนรำคาญ เพราะความประพฤติอันเป็นข้าศึกกับคุณวิชาของตน เมื่อหลักเลียงไปพินมิให้พัวพัน มีสันดานตั้งมั่นในสุจริตดังนี้ จัดเป็นคุณธรรมเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

ข้อสรุป บุคคลที่กระทำการใด ๆ ซึ่งจะมีความผิดนั้น ก็ด้วยเหตุ 6 ประการ คือ

1. **ไม่ละอายต่อความทุจริต** ไม่คิดกลัวเกรงต่อความเสียหายในการทำงานที่ทำนั้น ทำด้วยความโลภปรารถนาลาภอย่าง 1 ปรารถนาจะให้ชื่อเสียงปรากฏในคุณความดี ก็ทำด้วยความโอ้อวดอย่าง 1 นี่เป็นบ่อเกิดของความผิดประการ 1
2. **ไม่มีความรู้ในการนั้น** ก็ทำด้วยความโดนเดา จะถูกหรือผิดดีชั่วอย่างไรก็ไม่รู้ นี่เป็นบ่อเกิดของความผิดประการ 1
3. **มีความสงสัยในการทำงานที่ตนจะทำครอบงำอยู่** คือ คิดไม่เป็นว่าจะทำอย่างไรดี ยิ่งตรงไปก็เป็นหลายเท่าหลายทาง ล้วนเป็นอาการที่คาดคะเนโดนเดาไปเสียทุกอย่าง จะหยิบยกเอาอะไรมาเป็นหลักฐานที่อ้างอิงก็ไม่ได้ ยิ่งคิดยิ่งพันเพี้ยนไป เพราะคิดไปไม่ตลอด ต้องถอยหลังกลับมาคิดทางอื่น ก็ไม่ตลอดวนเวียนอยู่ ครั้นจะไต่ถามผู้รู้หรือจะปฏิเสธเสียว่าไม่รู้ ก็กลัวว่าจะเสียชื่อเสียง ทำให้เสื่อมความเลื่อมใสในตน เมื่อการมาถึงเข้าก็ทำไปโดยความโง่เขลา การที่ทำนั้นจึงได้ผิดไป ความสงสัยที่ครอบงำอยู่นี้ เป็นบ่อเกิดของความผิดประการหนึ่ง
4. **ความสำคัญเข้าใจในสิ่งที่ไม่ควรทำ ว่าเป็นสิ่งที่ควรทำ** เช่นผู้ที่ตั้งตนเป็นหมอรักษาไข้ แต่ไม่มีความรู้ความชำนาญพอ คนเป็นไข้พิษ มีอาการร้อนกระสับกระส่าย ทางที่ถูกควรใช้ยาสำหรับดับพิษไข้ เขาห้ามไม่ให้อาบน้ำ ในเวลากำลังไข้มีพิษ ให้กระสับกระส่าย เข้าใจเสียว่าอาบน้ำให้เย็นจะได้หาย ก็เอาน้ำอาบให้คนไข้ จนพิษไข้หลบเข้าภายใน เป็นเหตุจะตัดรอนชีวิตคนไข้เสีย หรืออีกนัยหนึ่ง คนไข้เป็นโรคอุจจาระธาตุพิการ ควรจะให้ยาคุมธาตุบำรุงธาตุ แต่ไม่ใช่ กลับให้ยาถ่ายที่แรงๆ เช่น ยาที่เข้าสลดมาก ๆ ด้วยเห็นไปว่าให้อุจจาระที่เสียออกให้หมดก็แล้วกัน เมื่อทำดังนี้โรคนั้นจะกลายเป็นอติสาร ก็จะถึงแก่ความตาย นี่แหละเป็นความสำคัญในสิ่งที่ไม่ควรทำว่าควรทำ และไปทำลงดังนี้ จัดเป็นบ่อเกิดของความผิดประการหนึ่ง

5. **ความสำคัญเข้าใจในสิ่งที่ควรทำ ว่าไม่ควรทำ** แล้วก็ทำกรนั้นให้ผิดไปดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ 4 ข้างบนนี้ เป็นบ่อเกิดของความผิดประการหนึ่ง

6. **ทำการด้วยความปล่อยสติเสีย** ไม่ใช่สติตรองเหตุผลให้ถึถ้วน คือ ไม่ใช่องค์ปัญญาอันประกอบด้วย โยนิโสมนสิการเป็นหัวหน้า พุคส์ัน ๆ ก็คือ ไม่มีสติ ทำการด้วยความเลินเล่อ การที่ทำด้วยไม่มีสติเช่นนี้ ไม่ต้องสงสัยเลยว่าจะไม่มีความผิด เพราะฉะนั้นในเหตุข้อ 6 นี้จัดเป็นบ่อเกิดของความผิดประการหนึ่ง

เมื่อจะย่อความให้สั้นเข้าดังนี้ว่า

1. ทำด้วยไม่ละอาย
2. ทำด้วยไม่รู้
3. สงสัยแล้วขึ้นทำ
4. เข้าใจในสิ่งที่ควรว่าไม่ควร
5. เข้าใจในสิ่งที่ไม่ควรว่าควร
6. ปล่อยสติเสีย

เหตุทั้ง 6 ประการนี้ ย่อมเป็นบ่อเกิดความผิดทั่วไป ไม่เฉพาะแต่ผู้ที่เป็นหมอ และเมื่อจะค้นหาต้นเหตุต่อไปอีกว่า เหตุ 6 ประการนี้ เกิดจากอะไร ก็คือเกิดจาก **ความประมาท** อย่างเดียว ความประมาทนี้ย่อมเป็นบ่อเกิดของความชั่วทั่วไป เพราะเป็นสภาวะใหญ่ยิ่งกว่าธรรมจรรยาทั้งหลาย ในภษิตทั้งปวงก็ย่อมกล่าวธรรมจริยารวมลงในความประมาทอย่างเดียวกันว่าดูจรรยงเท้าของสัตว์ทั้งหลาย ไม่มีอะไรจะใหญ่กว่ารอยเท้าคชสาร ฉะนั้นถ้าจะค้นหารากเหง้าเค้ามูลของความประมาทลงไปอีกชั้นหนึ่ง ก็ได้แก่ **ความโง่เขลา** คือ **อวิชา** นี้เป็นที่สุด การที่จะป้องกันเหตุ 3 ประการ อันเป็นบ่อเกิดของความผิดมิให้มีได้ ก็ด้วย **สติ** อันประกอบด้วย **ความไม่ประมาท** เมื่อทำการด้วยมีสติอยู่เสมอแล้ว ความผิดก็จะไม่เกิดมิได้ด้วยประการทั้งปวง

อีกนัยหนึ่งท่านยกสติมาเป็นต้นรากของความประพฤติทั้งปวงว่า เสียทรัพย์ ไม่ควรเสียศีล เสียศีล ไม่ควรเสียความสัตย์ เสียความสัตย์ ไม่ควรเสียความเพียร เสียความเพียร ไม่ควร เสียสติ ดังนี้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะทำการเป็นหมอ หรือจะทำการใด ๆ ก็ให้ใช้สติตรองโดยรอบคอบอย่าพึ่งปล่อยสติเสีย

ภาคผนวก 4

ระเบียบกระทรวงสาธารณสุข ว่าด้วยการรักษาจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพของผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2545*

อาศัยอำนาจตามมาตรา 7 มาตรา 13 (2) มาตรา 23 (3) และมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2542 อันเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 35 มาตรา 36 มาตรา 39 มาตรา 48 และมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขโดยคำแนะนำของคณะกรรมการการประกอบโรคศิลปะออกระเบียบไว้ดังนี้

- ข้อ 1. ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยการรักษาจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพของผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2545”
- ข้อ 2. ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

หมวด 1

หลักทั่วไป

- ข้อ 3. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ย่อมดำรงตนให้สมควรในสังคมโดยธรรมและเคารพต่อกฎหมายของบ้านเมือง
- ข้อ 4. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ย่อมไม่ประพฤติหรือกระทำการใด ๆ อันอาจเป็นเหตุให้เสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ
- ข้อ 5. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ย่อมประกอบโรคศิลปะ โดยยึดถือสุขภาพและความปลอดภัยของผู้ป่วย และประชาชนเป็นเป้าหมายสูงสุด โดยไม่คำนึงถึงฐานะเชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา สังคมหรือการเมือง

หมวด 2

การประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย

- ข้อ 6. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย พึงหมั่นศึกษาหาความรู้ ความก้าวหน้าทางวิชาการต่าง ๆ เพื่อรักษาไว้ซึ่งมาตรฐานแห่งการประกอบโรคศิลปะตามที่คณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนไทยกำหนด

- ข้อ 7. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องไม่จงใจหรือชักชวนให้ผู้ป่วยมารับบริการทางวิชาชีพเพื่อผลประโยชน์ของตน
- ข้อ 8. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องไม่ให้หรือรับผลประโยชน์เป็นค่าตอบแทนเนื่องจากการรับหรือส่งผู้ป่วยเพื่อรับบริการทางการแพทย์
- ข้อ 9. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องปฏิบัติต่อผู้ป่วยโดยสุภาพมีน้ำใจ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ปราศจากการบังคับขู่เข็ญ ล่วงเกินและฉวยโอกาสผู้ป่วยด้วยกาย วาจาใจ ทางด้านกามารมณ์ และอื่น ๆ
- ข้อ 10. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องไม่หลอกลวงผู้ป่วยให้หลงเข้าใจผิดในการประกอบโรคศิลปะ
- ข้อ 11. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องไม่ประกอบโรคศิลปะโดยไม่คำนึงถึงความปลอดภัยและความสิ้นเปลืองของผู้ป่วย
- ข้อ 12. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องไม่ติดของเมาจนหย่อนความสามารถในหน้าที่
- ข้อ 13. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องไม่ใช้หรือสนับสนุนการให้ยาตำรับลับ
- ข้อ 14. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องไม่ให้คำรับรองอันเป็นเท็จหรือให้ความเห็นโดยไม่สุจริตในเรื่องใด ๆ แก่สาธารณชนหรือผู้ป่วย
- ข้อ 15. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องไม่เปิดเผยความลับของผู้ป่วยซึ่งตนทราบมาเนื่องจากการประกอบโรคศิลปะ เว้นแต่ด้วยความยินยอมของผู้ป่วย หรือเมื่อต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือตามหน้าที่
- ข้อ 16. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องไม่ปฏิเสธการช่วยเหลือผู้ที่อยู่ในระยะอันตรายจากการเจ็บป่วยเมื่อได้รับคำขอร้องและตนอยู่ในฐานะที่จะช่วยได้
- ข้อ 17. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย พึงให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและการใช้ยาแก่ผู้ป่วย
- ข้อ 18. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องไม่ใช้หรือสนับสนุนให้มีการประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยโดยผิดกฎหมาย
- ข้อ 19. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยต้องไม่ประกอบโรคศิลปะในอโคจรสถานหรือสถานที่สาธารณะ เว้นแต่ในเหตุฉุกเฉินในการปฐมพยาบาล ในการปฏิบัติหน้าที่ของราชการ หรือได้รับอนุญาตจากทางราชการ

หมวด 3

การโฆษณาการประกอบโรคศิลปะ

ข้อ 20. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องไม่โฆษณา ใช้ จ้าง วาน หรือยินยอม ให้ผู้อื่นโฆษณาการประกอบโรคศิลปะ ความรู้ความชำนาญในการประกอบโรคศิลปะ ของตน เว้นแต่กรณีต่อไปนี้

- (1) การแสดงผลงานในหน้าที่หรือทางวิชาการหรือเพื่อการศึกษา
- (2) การแสดงผลงานในการประชุมวิชาการ
- (3) การแสดงผลงานในการบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ
- (4) การประกาศเกียรติคุณ

ทั้งนี้ ต้องเป็นการแสดงผลงานหรือประกาศเกียรติคุณโดยทางราชการ สถาบัน วิชาการ สมาคมหรือมูลนิธิ และต้องละเว้นการแสดงในทำนองโอ้อวด ลามก อนาคต ไม่ สุภาพ แสงหาประโยชน์ที่จะเกิดต่อการประกอบโรคศิลปะของตนหรือของผู้อื่น หรือต่อ สถานที่ทำการประกอบโรคศิลปะของตนหรือของผู้อื่น

ข้อ 21. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย สามารถแสดงข้อความเกี่ยวกับการ ประกอบโรคศิลปะของตนที่สถานที่ทำการประกอบโรคศิลปะได้เพียงข้อความเฉพาะ เรื่องต่อไปนี้

- (1) ชื่อนามสกุล และอาจมีคำประกอบชื่อได้เพียง ตำแหน่งทางวิชาการ ฐานันดรศักดิ์ ยศและบรรดาศักดิ์เท่านั้น
- (2) ชื่อปริญญา วุฒิบัตรหรือหนังสืออนุมัติ หรือหนังสือแสดงคุณวุฒิอย่างอื่นซึ่งตนได้รับ จากคณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนไทย สถาบันที่ทางราชการรับรอง
- (3) ประเภทของการประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย
- (4) เวลาทำการ

ข้อ 22. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย สามารถแจ้งข้อความการประกอบโรค ศิลปะ เฉพาะการแสดงที่อยู่ ที่ตั้งสถานที่ทำการประกอบโรคศิลปะ หมายเลขโทรศัพท์ หรือการสื่อสารอื่น หรือข้อความที่อนุญาตตามข้อ 21

ข้อ 23. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ผู้ทำการเผยแพร่ให้ข้อมูลทางวิชาการหรือ ตอบปัญหาเกี่ยวกับวิชาชีพทางสื่อมวลชน ถ้าแสดงตนว่าเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขา การแพทย์แผนไทยต้องไม่แจ้งสถานที่ทำการประกอบโรคศิลปะส่วนตัวเป็นทำนองการ โฆษณาและต้องไม่มีการแจ้งข้อความตาม ข้อ 21 ในที่เดียวกันหรือขณะเดียวกันนั้นด้วย

หมวด 4

การปฏิบัติต่อผู้ร่วมวิชาชีพ

ข้อ 24. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย พึงยกย่อง ให้เกียรติและเคารพในศักดิ์ศรีซึ่ง กันและกัน รวมทั้งสร้างสามัคคีในหมู่ผู้ร่วมวิชาชีพ

- ข้อ 25. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องไม่เอาผลงานของผู้ประกอบโรคศิลปะ
อื่นมาเป็นของตน
- ข้อ 26. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องไม่ให้ร้าย หรือดูหมิ่นเหยียดหยามผู้ร่วม
วิชาชีพด้วยกัน
- ข้อ 27. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องไม่ชักจูงผู้ป่วยของผู้อื่นมาเป็นของตน

หมวด 5

การปฏิบัติต่อผู้ร่วมงาน

- ข้อ 28. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย พึงยกย่อง ให้เกียรติและเคารพในศักดิ์ศรี
ของผู้ร่วมงาน
- ข้อ 29. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องไม่ให้ร้าย หรือดูหมิ่นเหยียดหยาม
ผู้ร่วมงาน
- ข้อ 30. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย พึงส่งเสริม และสนับสนุนให้ผู้ร่วมงานมี
โอกาสเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

หมวด 6

การทดลองในมนุษย์

- ข้อ 31. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ผู้ทำการทดลองในมนุษย์ต้องได้รับความ
ยินยอมจากผู้ถูกทดลองเป็นลายลักษณ์อักษร และต้องได้รับความเห็นชอบจาก
คณะกรรมการว่าด้วยจริยธรรมการทำวิจัยในมนุษย์

หมวด 7

การปฏิบัติตนเกี่ยวกับสถานที่ทำการประกอบโรคศิลปะ

- ข้อ 32. ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ต้องปฏิบัติตนเกี่ยวกับสถานที่ทำการ
ประกอบโรคศิลปะตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาลและกฎหมายว่าด้วยยา

ประกาศ ณ วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2545

ลงชื่อ สุदारัตน์ เกยุราพันธุ์

(นางสุदारัตน์ เกยุราพันธุ์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

*ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศทั่วไป เล่ม 119 ตอนพิเศษ 121ง

วันที่ 9 ธันวาคม 2545

ภาคผนวก 5

คำปฏิญาณของแพทย์แผนไทย

คำปฏิญาณของแพทย์แผนไทย

ณ ที่นี้ ข้าพเจ้า (ระบุชื่อ)

ในฐานะ**ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย** ขอปฏิญาณว่า

ข้อ 1. ข้าฯ จะอุทิศตัวประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย (ประเภท) ตามปรัชญาแห่งวิชาการแพทย์แผนไทยอย่างเข้มแข็ง โดยจะยึดถือสุขภาพ และความปลอดภัยของผู้ป่วย/ผู้บริโภคเป็นเป้าหมายสูงสุด และจะช่วยบรรเทาความทุกข์ทรมานของพวกเขาเหล่านั้น เป็นอันดับแรกเสมอ

ข้อ 2. ข้าฯ จะปฏิบัติตามข้อตกลงว่าด้วย จริยธรรมแห่งวิชาชีพการแพทย์แผนไทย (ประเภท) อย่างเคร่งครัดทุกประการ

ข้อ 3. ข้าฯ จักปรับปรุงตนเองเพื่อเพิ่มพูนรักษาความรู้ ความสามารถ ในวิชาชีพการแพทย์แผนไทยเสมอ รวมทั้งเข้าร่วมพัฒนาแลกเปลี่ยน ทักษะ ประสบการณ์ เพื่อรักษาไว้ซึ่งมาตรฐานแห่งการประกอบวิชาชีพให้ดีที่สุด

ข้อ 4. ข้าฯ จักยึดมั่นในความซื่อสัตย์ ร่วมรักษามาตรฐานสูงสุดของวิชาชีพแพทย์แผนไทย ตามหลักคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และช่วยสนับสนุนให้เกิดผลในการดำเนินการเสมอ

ข้อ 5. ข้าฯ จักรักษาคำปฏิญาณนี้เสมอด้วยชีวิตตลอดไป ภายใต้ความตระหนักอย่างลึกซึ้งถึงความไว้วางใจในสิทธิ อำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบของแพทย์แผนไทย ที่ข้าพเจ้าได้รับมอบอำนาจจากปวงชนชาวไทย

ภาคผนวก 6

ข้อตกลงว่าด้วย จริยธรรมแห่งวิชาชีพการนวดไทย พ.ศ.2542

อาศัยมติแห่งความร่วมมือใจของมวลหมอนวดไทย(เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2530) เพื่อร่วมกันสร้างประโยชน์สุขให้แก่ประชาชน เพื่อให้การประกอบวิชาชีพการนวดไทย ซึ่งเป็นศาสตร์และศิลปสาขาหนึ่งของการแพทย์แผนไทย เป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจของมหาชนตลอดไป และเพื่อสร้างสรรค์ ทนุบำรุงการนวดไทยให้เจริญก้าวหน้า อยู่ในมาตรฐานที่ดี โครงการฟื้นฟูการนวดไทย มูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนาและคณะ จึงร่วมกับหมอนวดไทยจัดทำ “ข้อตกลงว่าด้วย จริยธรรมแห่งวิชาชีพการนวดไทย” ให้เป็นหลักปฏิบัติของหมอนวดไทยทั้งมวล ไว้ดังต่อไปนี้

หมวดที่หนึ่ง

คำสาบานของหมอนวดไทย

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....ในฐานะหมอนวดไทย ขอสาบานว่า

- ข้อ 1. ข้าฯ จะอุทิศตัวประกอบวิชาชีพการนวดไทย โดยจะยึดถือสุภาพ และความปลอดภัยของผู้ป่วยเป็นเป้าหมายสูงสุด
- ข้อ 2. ข้าฯ จะปฏิบัติข้อตกลงว่าด้วย จริยธรรมแห่งวิชาชีพการนวดไทยอย่างเคร่งครัดทุกประการ
- ข้อ 3. ข้าฯ จะหมั่นศึกษาเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญในวิชาการนวดไทยอยู่เสมอ เพื่อรักษาไว้ซึ่งมาตรฐานแห่งการประกอบวิชาชีพให้ดีที่สุด
- ข้อ 4. ข้าฯ จะปฏิบัติตนเพื่อแผ่ขยายเกียรติคุณแห่งวิชาชีพอย่างสม่ำเสมอ และข้าฯจะทนุบำรุงความรัก ความสามัคคีของสมาชิกผู้ร่วมวิชาชีพเหมือนพี่น้อง
- ข้อ 5. ข้าฯ จะรักษาคำสาบานทั้งหลายนี้ด้วยความสมัครใจตลอดเวลาที่ประกอบวิชาชีพการนวดไทย

หมวดที่สอง

จรรยาหมอนวดไทย (จริยธรรมของหมอนวดไทย)

- ข้อ 1. หมอนวดไทย จักต้องดูแลรักษาสุขภาพของผู้ป่วยและสาธารณสุขชนเป็นอันดับแรกเสมอ ต้องให้บริการแก่ผู้ป่วยทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

- ข้อ 2. หมอนวดไทย จักต้องยึดมั่นในความซื่อสัตย์ สุจริต มีเมตตา กรุณา ไม่โลภ ไม่มุ่งอามิสสินจ้าง เคารพกฎหมายบ้านเมือง ไม่ประพฤติหรือร่วมทำการใดๆ ให้เกิดความเสื่อมเสีย และถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องรับดำเนินการแก้ไข เมื่อได้ทราบว่ามีกรกระทำใดๆ อันเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมเสียต่อกรนวดไทย
- ข้อ 3. หมอนวดไทย จักต้องหมั่นสำรวจ สรุประสบการณ์และจดบันทึกการนวด ศึกษาติดตามความรู้และความก้าวหน้าของวิชาการนวดไทย จากคัมภีร์ ตำรับตำราต่างๆ และผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งเข้าร่วมเสริมความรู้ พัฒนา ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนและเผยแพร่วิชาความรู้ เพื่อรักษาไว้ซึ่งประสิทธิภาพในการประกอบวิชาชีพให้อยู่ในมาตรฐาน และสามารถให้บริการผู้ป่วยได้ดียิ่งขึ้น
- ข้อ 4. หมอนวดไทย จักต้องรักษาความลับของผู้ป่วยเว้นแต่จะได้รับการยินยอมจากผู้ป่วย หรือเป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย รวมทั้งไม่โอ้อวด ไม่หลอกลวง ไม่ล่วงเกิน หรือลวนลามผู้ป่วยด้วย กาย วาจา ใจ ทางด้านกามารมณ์ และอื่นๆ
- ข้อ 5. หมอนวดไทย จักต้องไม่ลุ่มหลงมัวเมาในอบายมุขทั้งปวง
- ข้อ 6. หมอนวดไทย จักต้องไม่ประกอบวิชาชีพในที่ลับตาหรืออโคจรสถาน เช่น แหล่งอบายมุข สถานเริงรมย์ที่มีกรกระทำอันเป็นการยั่วยุกามารมณ์ เว้นแต่ในกรณีฉุกเฉินเพื่อการปฐมพยาบาล
- ข้อ 7. หมอนวดไทย จักต้องยกย่องให้เกียรติและเคารพในศักดิ์ศรีซึ่งกันและกัน ไม่โอ้อวดทับถมกัน รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนผู้ประกอบวิชาชีพเดียวกัน และประสานกับผู้ประกอบโรคศิลปะหรือผู้ประกอบวิชาชีพสาขาอื่นๆ เพื่อประโยชน์สุขของผู้ป่วยและประชาชนร่วมกัน
- ข้อ 8. หมอนวดไทย จักต้องติดต่อประสานงาน สร้างความสามัคคีในหมู่เพื่อนร่วมวิชาชีพเดียวกัน และเพื่อนในวงการสาธารณสุขทั้งมวล เพื่อร่วมกันพัฒนาระบบสาธารณสุขที่เหมาะสมสอดคล้องกับสังคมไทย
- ข้อ 9. หมอนวดไทย จักต้องประสานร่วมมือกับองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาวิชาชีพการนวดไทยและการแพทย์แผนไทยให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งอุทิศเวลา ความรู้ ความสามารถและปัจจัยต่างๆ เพื่อช่วยกิจกรรมขององค์กรเท่าที่พึงกระทำได้

หมวดที่สาม

มารยาทของหมอนวดไทย

หมอนวดไทยจักต้องมีมารยาทในขณะปฏิบัติหน้าที่ ดังนี้

- ข้อ 1. แต่งกายสะอาด รัดกุม สุภาพเรียบร้อย และทำจิตใจให้สดใสร
- ข้อ 2. รักษาความสะอาดของมือ ทั้งก่อนและหลังนวด รวมทั้งรักษาความสะอาดของเครื่องมือเครื่องใช้ในการนวด
- ข้อ 3. ก่อนทำการนวดผู้ป่วย ต้องสำรวจจิตใจให้เป็นสมาธิ ระลึกคุณครูอาจารย์ คารวะผู้ป่วย แล้วซักถามอาการ ตรวจวินิจฉัย (จับชีพจร นับการหายใจ ฯลฯ) แล้วจึงทำการนวดตามแบบแผน
- ข้อ 4. เวลานวดให้นั่งห่างจากผู้ป่วยพอสมควร เมื่อนวดข้างซ้ายควรงั่งซ้าย นวดข้างขวา ควรงั่งขวา ไม่ควรคร่อมตัวผู้ป่วยถ้าไม่จำเป็น
- ข้อ 5. ขณะทำการนวดผู้ป่วย ห้ามสูบบุหรี่ ห้ามรับประทานอาหารหรือสิ่งใดๆ และไม่หายใจรดตัวผู้ป่วย
- ข้อ 6. ขณะทำการนวด ต้องชี้แจง ปลอดภัย ให้กำลังใจผู้ป่วย ไม่พูดให้ผู้ป่วยตกใจ สะเทือนใจ หรือหวาดกลัว
- ข้อ 7. ขณะทำการนวด ต้องรับฟัง สังเกตและซักถามอาการในขณะนวดเป็นนิจ ควรหยุดนวดเมื่อผู้ป่วยบอกให้พัก หรือเจ็บปวดจนทนไม่ได้
- ข้อ 8. ไม่ทำการนวดผู้อื่น เมื่อตนเองไม่สบายหรือมีไข้
- ข้อ 9. ไม่ควรนวดผู้ป่วยที่เพิ่งรับประทานอาหารมาไม่ถึง 30 นาที
- ข้อ 10. การรักษาผู้ป่วยต้องไม่เลี้ยงไข้ ต้องรักษาคนมิใช่รักษาโรค หากเกินความสามารถของตน ต้องแนะนำหรือส่งต่อให้ผู้ที่มีความรู้ดีกว่า

ประกาศ ณ วันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2542

ลงชื่อ สำลี ใจดี

(ผศ.ภญ.สำลี ใจดี)

ประธานโครงการฟื้นฟูการนวดไทย

ประธานมูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนา

(ปรับปรุงครั้งที่ 3 วันที่ 20 มีนาคม 2542)

ภาคผนวก 7

ความรู้ ความสามารถ และทักษะทางวิชาชีพของแพทย์แผนไทย ประเภทการนวดไทย (หมอนวดไทย)

ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ประเภทการนวดไทย (หมอนวดไทย) ต้องมีความรู้ ความสามารถ และทักษะทางวิชาชีพในการ ตรวจประเมิน การวินิจฉัย การบำบัดรักษาผู้ป่วย การป้องกันโรค การส่งเสริมและการฟื้นฟูสุขภาพ ด้วยวิธีการกด การคลึง การบีบ การจับ การตัด การดึง การประคบ การอบ หรือวิธีการอื่นตามศิลปะการนวดไทย หรือการใช้ยาประกอบนวดตามกฎหมายว่าด้วยยา ทั้งนี้ ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย

หมอนวดไทย ต้องใช้ ทักษะทางวิชาชีพ บันทึกรวบรวมประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยแยกโรค ปฏิบัติการนวดรักษา ฟื้นฟูสุขภาพผู้ป่วย สร้างเสริมสุขภาพ ให้คำแนะนำหรือส่งต่อผู้ป่วย ได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ ดังนี้

1. อาการป่วยที่นำผู้ป่วยมาพบแพทย์แผนไทย ประเภทการนวดไทย(หมอนวดไทย)

1.1 กลุ่มอาการสำคัญที่เกี่ยวกับการปวดกล้ามเนื้อ เส้นเอ็น ปลอกเอ็น เยื่อหุ้มเอ็น ฟังซีต ข้อต่ออักเสบ(ชนิดไม่ติดเชื้อ) หรือปัญหาที่นำผู้ป่วยมาพบแพทย์แผนไทย ประเภทการนวดไทย มีดังนี้

1. กล้ามเนื้อแข็งเกร็ง
2. กล้ามเนื้อยอก ยกหลัง, ยกสะดุ้ง
3. กล้ามเนื้ออ่อนแรง แขนขาไม่มีกำลัง
4. กลุ่มอาการขาและปวดที่มือ (Carpal tunnel syndrome)
5. ข้อเคล็ด ข้อหลุด ข้อชัน ข้อเคล็ด ข้อแพลง
6. ข้อต่ออักเสบ
7. ข้อติด
8. ข้อศอกเทนนิส (Tennis elbow) เอ็นข้อศอกอักเสบ
9. ข้อสันหลังอักเสบ
10. ชากรรไกรค้ำ ชากรรไกรอักเสบ

11. เข่าเสื่อม ข้อเสื่อม
12. คลื่นไส้ อาเจียน
13. เครียด วิตกกังวล หงุดหงิด
14. โครงสร้างร่างกายผิดปกติ
15. จุกเสียด แน่นท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อ ปวดท้อง
16. เจ็บหน้าอก แน่นหน้าอก
17. ตะคริว
18. ถู้งน้ำข้อต่ออักเสบ
19. ท้องผูก ท้องผูกเป็นพรรดึก
20. ดานลม ดานเลือด
21. ปวดเมื่อยตา ตาแห้ง
22. ท่อน้ำตาอุดตัน อาการเกี่ยวกับตา น้ำตาไหล มองไม่ชัด
23. นอนไม่หลับ
24. นิ้วโป่ง นิ้วล็อก นิ้วค้ำ (Trigger fingers) เอ็นข้อมืออักเสบเป็นปม (นิ้วข-เหยียดไม่ออก)
25. บวมทั่วไป บวมเฉพาะที่
26. เบื่ออาหาร
27. ปลายนิ้วแข็งอักเสบ, ปลายนิ้วหัวแม่มืออักเสบ (De Quervain's disease)
28. ปวดขา ปวดเข่า ปวดเท้า
29. ปวดข้อเท้า เคล็ด แผลง
30. ปวดข้อศอก ข้อมือ
31. ปวดแขน ปวดมือ
32. ปวดคอ หรือตกหมอน
33. ปวดท้องน้อย
34. ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ (จากทำงานหนัก เล่นกีฬา)
35. ปวดศีรษะ ปวดศีรษะข้างเดียว ปวดศีรษะแบบไมเกรน
36. ปวดเส้นประสาทขา
37. ปวดหลัง ปวดเอว สะโพก
38. ปวดไหล่ ปวดบ่า

39. ปัสสาวะขัด ปัสสาวะไม่ออกหรือออกน้อย
40. พังผืดอักเสบ
41. มดลูกต่ำ(มดลูกต่ำ), มดลูกลอย, มดลูกตะแคง, มดลูกเคลื่อน
42. มึนงง เวียนศีรษะ
43. วิดสีดวงทวาร
44. โรคลมชัก
45. ศีรษะหมุน
46. สตรี ปวดประจำเดือน ประจำเดือนผิดปกติ
47. สตรี ภาวะหมดประจำเดือน
48. สตรี หลังคลอดน้ำคาวปลาไม่เดิน
49. สตรี หลังคลอดน้ำนมน้อย ไม่มีน้ำนม
50. สตรี หลังคลอดอยู่ไฟไม่ได้
51. สะบักจม
52. สะบ้าลอย หัวเข่าขัด หัวเข่าตาย สะบ้าพลิก สะบ้าเจ้า สะบ้าบิน
53. เส้นเลือดขอดระยะต้น
54. เส้นเอ็นอักเสบ
55. หายใจไม่เต็มอิม หายใจขัด ใจสั้น หอบ เหนื่อยง่าย
56. เหน็บชา, ชา
57. หลังแข็ง (ก้มไม่ได้)
58. ไหล่ติด
59. อ่อนเพลีย เมื่อยล้า (ไม่มีแรง)
60. อัมพฤกษ์ (ระยะฟื้นฟูสภาพ)
61. อัมพาต (ระยะฟื้นฟูสภาพ)
62. อัมพาตครึ่งซีก((ภาวะผิดปกติของหลอดเลือดในสมองใหญ่ ถ้าลิ้มเลือดอุดตันหลอดเลือดข้างใด ทำให้เกิดการอ่อนแรงของกล้ามเนื้อซีกด้านตรงข้าม)
63. อัมพาตข้างเดียวของใบหน้า (Bell's Palsy) ยิ้มปากเบี้ยว หรือ "อัมพาตใบหน้า อัมพาตปากเบี้ยว ตาแหก"
64. อาการชักกระตุกใบหน้าข้างเดียว
65. อาการทางหู หูตึง หูอื้อ ลมออกหู มีเสียงดังในหู ปวดหู ที่สัมพันธ์กับการเกร็งและตึงของกล้ามเนื้อคอ บ่า และท้ายทอย

1.2 โรค/กลุ่มอาการ/สมุฏฐานที่เป็นสาเหตุของอาการสำคัญ หรือปัญหาที่นำผู้ป่วยมาพบแพทย์แผนไทย ประเภทการนวดไทย มีดังนี้

1. กษัยกล่อน หรือ กษัย 5 จำพวก เช่น กษัยดิน	2. กษัย 7 จำพวก เช่น กษัยเขือก กษัยเสียด
3. ดานเลือด, ดานลม	4. ลมกองละเอียด
5. ลมกองหยาบ	6. ลมก้อนดานในท้อง
7. ลมจับโปง	8. ลมชีวหาสดมภ์
9. ลมในลำไส้	10. ลมปราบ
11. ลมปลายปัตคาค	12. ลมปะกัง (ลมตะกัง)
13. ลมปัตคาค	14. ลมพานไส้
15. ลมมุตตฆาต	16. ลมรัตตคาค
17. ลมลำบอง	18. ลมสัณฑฆาต
19. ลมอังกสูตร	20. ลมอัมพฤษ
21. ลมอัมพาด	21. พรายเลือด พรายย้า

1.3 อาการสำคัญ/ความผิดปกติซับซ้อนที่เกิดจากความไม่สมดุลของธาตุและเส้น (ชนิดไม่ติดเชื้อ) ที่ผู้ป่วยมาพบแพทย์แผนไทย ประเภทการนวดไทย มีดังนี้

1. งูสวัดหลังระยะเฉียบพลัน (เส้นประสาทรับความรู้สึกอักเสบ)
2. เบาหวาน
3. ปัญหาต่อมลูกหมาก (เบาขัด)
4. ปัญหาถุงน้ำในเต้านม เต้านมคัด
5. โรคพาร์คินสัน
6. โรครูมาติซึม
7. อาการแพ้ตามผิวหนัง
8. อาการภูมิแพ้
9. อาการหอบหืด

2. การตรวจผู้ป่วยโดยใช้เครื่องมือต่อไปนี้

การตรวจที่ต้องใช้เครื่องมือ เพื่อให้รู้ข้อบ่งชี้ของการตรวจ เข้าใจวิธีการตรวจ และสามารถแปลผลการตรวจได้ถูกต้อง สำหรับโรค/กลุ่มอาการที่พบบ่อย หรือมีความสำคัญ เช่น

1. ปรอกทวัดไข้
2. ไม้กดลิ้น / ซ้อนกดลิ้น / หางกระจ่า(ทัพพีไม้)กดลิ้น
3. ไม้เคาะรีเฟล็กซ์ (jerk hammer)
4. เครื่องวัดความดันโลหิต (sphygmomanometer)
5. เครื่องฟังตรวจ (stethoscope)

3. สามารถกระทำหัตถการ และกิจกรรมพิเศษตามแนวทางแพทย์แผนไทย ดังนี้

1. การนวดเฉพาะโรค โดยบำบัดด้วยวิธีการดัดดึง การนวดเหยียบเหล็กแดง การนวดน้ำมัน การนวดประคบ การนวดเข้าตะเกียบ การย่ำขา การนวดตอกเส้น การนวดสับเส้น การเช็ดແກງ
2. การนวดไทยเพื่อสร้างเสริมสุขภาพสตรีก่อนคลอดและหลังคลอด ด้วยการประคบ การอยู่ไฟ การเข้ากระโจม การนึ่งมือเกลือ และการนึ่งถ่าน
3. การนวดเด็กทารก การนวดเด็กสมองพิการ
4. การสร้างเสริมสุขภาพวิถีไทย การดัดตน และฤาษีดัดตน
5. ศาสนธรรมกับสุขภาพ สมานทิพานากับการนวด ธรรมชาติบำบัด
6. การปฐมพยาบาลเบื้องต้น เพื่อการรักษาหรือส่งต่อ
7. การทำลูกประคบ น้ำมันนวด ยาหม่อง กระจงอบสมุนไพร
8. การประคบด้วยสมุนไพร ความร้อน ความเย็น
9. การอบสมุนไพรด้วยไอน้ำและไอร้อน
10. การรมด้วยยาสมุนไพร

4. ยาไทย ยาสมุนไพรที่ใช้ประกอบการนวด ประคบ อบ อาบ และยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ
